

**Colloquium of t'Zamen-spraak, tusschen een Katholijk,
Kalvinist, Lutheraan, Mennonist, Arminiaan ende Libertijn,
welke vijf laatste met alle mogelijckheyd arbeyden den eerten
tot hun meeninge en sekten te brengen**

<https://hdl.handle.net/1874/20611>

COLLOQUIUM OF t'ZAMEN-SPRAAK,

Tusschen een Katholijk, Calvinist, Lutheraan, Mennonist,
Arminiaan ende Libertijn: welke vijf laatste met alle mogelijk-
heyt arbeiden den eersten tot hun meeninge, en Sekten te brengen.

Dooz desen dooz een Lief-hebber der waarheyt / tot versterkinge der Katholijke Burge-
ren van 's Hartogen Bosch in het licht gegeven. Ende nu ten dienste van alle in 't ge-
meen; met een klare en naakste vertooninge der on-gefondeertheit aller Nieuw-ge-
zinde / in plaatze van een Dooz-reden; als mede met een Appendix ofte Wan-hangh-
zel / mitsgaders verschepte Annotatien ofte aan-merkingen / tot nader openinghe der
Materie in de t'Zamen-spraak verhandelt / niet ondienigh / vermeerderet /

DOOR
PEREGRINUM CHRISTIANUM.

Dezen tweeden Druk over-zien, vermeerderd ende verbeterd.

1 Joan. 5. vers. 1:

Widerliefste / en geloofst niet een pegelijken Geest / maar beproeft de Geesten of-ze wyt Goot zijn / want daar
zijn veel valsche Propheeten wyt-gesgaan in de werelt.

ANTWERPEN,

Dooz Cornelis Woons, Boekverkooper / ANNO 1666.

Augustinus lib. 1. de Trinitate cap. 3.

Omnes heretici ex Scripturis falsas & fallaces opiniones suas conantur defendere.

Dat is:

Alle Ketters zoeken hunne valsche en bedriegelijke Leeringen uyt de Schrifture te verdedigen.

Idem: lib. 32. contra Faustum. cap. 13.

Videtur ergo id vos agere, ut omnis de medio Scripturarum auferatur Auctoritas; & suus cuique Auctor sit, quid in Scripturâ probet, quid improbet.

Dat is:

Ziet ghy dan wel (ô Af-gedwaalde!) dat ghy daar na tracht, dat de gantze Schrifture haar Auðhoriteyt van u wegh-genomen werde? en dat yeders gevoelen meester zy van't gene hy goet of quaat oordeelt in de Schrifture?

Klare ende naakte vertooningen, der ongefondeertheit aller Nieuw'-gezinden, die in deze laatste tijden voor-geven gekoomen te zijn om Christi Kerke te reformëren: zijnde met een daar in beslooten den In-houdt van de volgende t'Zamen-spraak; en wordt in plaatze van een Voor-rede aan de waarheyt-lievende-Lezer op-gedragen.

Ghy hebt hier / Beminde Leser / een Colloquium ofte t'Zamen-spraak / waar-in ghy als in een heldere en bequame Spiegel kunt zien de ongefondeertheit van alle Nieuw'-gezinden / die in deze laatste en verborghene tijden voor-geven gekoomen te zijn om Christi Kerke (die zy zeggen verballen te wezen) te herborghen / te reformëren ende in hare onde zuyverheyt te herstellen. Want elk / en een peder / van hun daghelijks niet na-en-laet te arbeypden (gelijk de erbarentheyt leert) die groene die Roomse-katholijsh zijn / van hun al-oud en Vaderlijck Geloof af te trekken / en tot zijn nieuwt'-herborghende Gods-dienst te verlepden; en nochtans bevinde men dat 'er niemant en is van hun allen / die met bezondere Argumenten ofte bewijs-redenen betoont / of ook betoonen kan / dat zijn Religie, die hy voor de zekerste en beste houdt / beter en zekerder is ter zaligheyt ('t welck nochtans noodigh is / zal de eene meer als d'andze geloof ver dienen) als die / daar hy van verschilt / Ja! die hy zelfs verwijst / en als de waarheyt niet gelijksoornigh verdoemt.

Dat dit waarachtigh is / leert ons genoeghzaam en meer als overbloedigh de dagelijshze erbarentheyt en onderbindinge / noch en kan eenighzins onbekent zijn den geenen / die met die luyden door-gaans leven / omme-gaan en verkeerren. Doch zoo wie aan de waarheyt dezer sake / als geen onderbindinge daar van hebbende / zoude mogen twijfelen / die kan in de Vereenighde Nederlantze Provintien, of elders / daar deze luyden / of de overhant hebben / of anderzins geduldet werden / tot ghenoeghzame kennisse van de zelve koomen: want al-daar hy hun niets gemeender en is als de verschillen des Geloofs op te halen / en met alle neerstigheit dezelve te betwisten en te bestrijden: deze zijn dikwils de tweede gerechten der maal-tijden / het mede-geselschap in Cap-huyzen ende Herbergen / en de Wagens / Schepen ende tref-Schuyten zijn meenighmaal niet min met het betwisten der verscheptene Gods-diensten / als wel met vracht ende menschen geladen. Zoo dan / by gelegentheyt in hun geselschap en met een in handelinge wegens de ware en op-rechte Gods-dienst komende / vraaght / 't zy ghy een Lutheraan / Kalvinist / Anabaptist / of Arminiaan voor hebt (want ghy dikwils in een gheselschap zoo meenigh verschepten hooft / zoo meenige verschepte meeninge / wegens de ware Gods-dienst vint / en dies-niet tegenslaande / zal elk / wetende dat ghy Katholijsh zijt / zijn baterp tegen u verbaardigen / en u bestrijdende / raden / dat ghy u Religie behoort te verlaten / en de zijne aan-nemen.) Aan-gezien men u l. al t'zamen dagelijsh hooft roepen: dat de Roomse-katholijsh Kerke

Kerke van de op-rechte leere Chyristi en zijner Apostelen is af-gheweken / en van de ware en eerst in-gheselde zuiverheyt des Geloofs is verhallen / ende dat ghy-luyden door Gods Geest gedreben / gekoomen zijt die-zelve Kerke te reformeren / herbouwen / en in hare oude zuiverheyt en oprechtigheyt te herstellen / wie is het doch van u allen (dit bidde ik zeght my doch) die dezelve Kerke oprechtelijck gezuybert / gereformiert / en in haar eerste ghezonde staat herstelt / en nu by gebolgh die waerachtige en wel-gezuiverde Gods-dienst heeft? want / zoude ik mijn geloof af-gaan (waar toe ik hoopte dat ghy alle met en ander ons Roomz-Katholijken radet) dat nu wepnigh min als dupsent jaren in deze Nederlanden geleert is / en daar onse Booz-onders in geleest / en met een gewisse hope van de eeuwige geluk-zaligheyt te erlangen gerustelijck gestoven zijn; zoo is het noodigh dat ik eerst zekerheyt hebbe / waar / of by wie van u l. ik het ware Geloove / en de oprechte Kerke Chyristi zoude kunnen vinden: want ghy alle / niet tegen-staande datter zoo wepnigh over-eenkominghe is / ook in veele en verscheydenen hoofd-puncten des Geloofs / als 'er is tusschen het licht en de duysternisse / tusschen het water ende vier / ja zelfs zo wepnigh in sommige van de-zelve niet elikanderen over-een-komt / als zelfs de Roomze-Katholijken met u l. / booz-geeft deze ware en oprechte Gods-dienst te hebben.

Is 't zake dat deze zwarigheyt / ofte vraghe / aan een Kalvino-Gereformeerde wordt booz-gefelt / die-zelve zal u wijt en breet met veele woorden zoeken wijs te maken dat zijn Religie alleen die ware en oprechte Gods-dienst is / en de gront-leggers en Bouw-mesters desselfs / als Zwinglius, Carlostadius, Farellus, Calvinus en andere het Pausdom (gelijk zy spreken) wel ende recht gereformiert en ghezuuybert hebben / en dat derhalven by haar / en by niemant anders die ware Gereformeerde en gezuuyberte Kerke wort gevonden; waar-om ook zy-lieden hem de naam van Gereformeerde booz-gaans boven andere toe-epgenen.

Houdt ghy dit-zelve booz / aan een Lutheraan / deze zal u daar-en-teghen zeggen: wy hebben de ware Kerke / by ons is de waerachtige en loutere leere des Evangeliums / die heeft de Man Gods D. M. Lutherus eerst in Duyts-land wederomme ten voorschijn gebracht / en is daar-na te Augs-borgh bevestight / aan-gecenen (te weten van de Luthero gesinden) en in desselfs beeldenis / als in een koort begriyp te samen gebracht. Al-zoo dat niet de Lutheranen Calvinum of pemaant anders / zoo van de booz-genaamde als andere die hem mede booz-zulks upt-geven / maar Lutherum (die niet wepnigh als hier-na zal gezien worden; in leeringe van de genaamde verschilt) booz een oprechte Gerefomateur en herstelder der Kerke houden en erkennen.

Spreekt ghy van deze zake met de Menno ghezuinden / deze (niet tegen-staande zy in meer dan dattigh verschepte Sektenghedeeft zijn) zullen niet na-laten u eben het zelve te antwoorden: Doch ook de Arminianen (die hem daar-om ook de naam van Remonstrants-gereformeerde aanmatigen) zullen u van zulks te zeggen in gebreke blijven. Ja / niet alleen deze / maar spreekt met zoodanige zoozte van onze heden-daaghze Sectaristen die het u belieft / 't zy dan dat-ze Socinianen zijn / of Engelze Brownisten of Anti-Trinitarisen / Quakers / of andere van dat-zelve of dierghelijke stof / niemant van hem allen zal in ghebreke blijven u al het zelve in het ghemoet te hoeren.

Vraaght

Draaght ghy na bewijs / waar uyt 3p Lutheranen / Waldnsen / &c. on-
 seylbaar kunnen bewijzen dat 3p de oprechte / ware en wel-herbozinde
 Gods-dienst hebben / en niet de andere die hun tegen zijn / en nochtans even
 het zelve booz- gheben ? d'Antwoort zal terstont zoo wel van den eenen als
 anderen gereet zijn / en zal hier in bestaan : wameijk : om dat wy alleene het
 pure en londere Woorz Gods (dat is de H. Schrifsture) volgen / en die anders
 als wy gelooven / niet. Zeght ghy daar op / dat-ze beneffens hun / dat-zelve
 al-te-maal zeggen / en dat ghy des-halven geen meerder zekerheyt van hun
 als van de rest kunt hebben. Wy zal u weder antwoorden : dat het niet op
 bloot zegghe maer op bewijs aan-komt / en dat om de waarheyt der sake
 rechtelyk te zien de leeringe aan de Schrifsture moet gheuoest werden. Ver-
 klaart ghy dat-zelve / en stelt zulks aan een ander die de Lutheraan / of Kal-
 binist / of pemaat anders daar ghy mede gesproken hebt / en tegen is / booz /
 die zal daat-en-tegen staande zoeken te houden dat / niet de andere / maer hy
 de ware leere volght / en die ghezuwberde na Gods Woorz alleen en oprecht
 Gereformeerde kerkie in-ghelijft is / en dat niet de andere / maer hy uyt de
 H. Schrifsture zulks zoo klaar als den dagh kan / en tot allen tijden becept is
 te bewijzen. Over-zulks en is 'er niemant van hun allen die zich niet in-en-
 beelt of hy ziet zeker en klaar in de H. Schrifsture / dat die Religie die hy heeft /
 en die Gods-dienst die hy als waarachtigh omhelt / oprecht / en om zaligh
 te worden / nootwendigh is / en dat hy derhalven om Godt te behaghen / en
 zaligh te werden (by booz-beelt :) Kalbinist moet zijn / en niet Lutheraan ;
 en weder-om een ander / dat hy moet Lutheraan en niet Kalbinist zijn ; en
 daat-en-tegen een ander / dat hy moet Arminiaans en niet Lutheraan of
 Kalbino-gereformeerde / maer Remonstrants of Arminiaans zijn / &c. En
 zult al-zoo van de eene zulk vast bewijs krijghen dat zijn Religie / die hy be-
 lijft / waarachtigh is als van de andere / en hupden zoo veel als moghen.
 Want dat sonderment dat de eene zich aan-matigh / dat doet des-gelijks de
 ander / en dat niet zulk een vastigheyt en ingebeeide zekerheyt / dat ook zelf
 alle oude Sectarissen en Ketters / die opt in de werelt geleest hebben / hun
 dat zelve zich niet even zulk een groot recht hebben kunnen aan-matigen /
 als de eene of de andere van deze lypden doet ; al-zoodat-men klaarlijk be-
 spreut / dat alles by deze gepreterende de Gereformeerde onvast en onzeker
 gaat / en derhalven geen reden kan werden ghezien / waar-om de eene meer
 deze (bupten de Katholijke kerkie gheselt zijnde) als geene Gods-dienst / of
 Religie / is volgende.

Maer / kan pemaat vragen / waar komt deze lossigheyt en ongefondeert-
 heyt deser nieuwt-gezinden / wegen deze hunne Gods-diensten / van daan ?
 Ze steuen immers op Schrifsture / op Gods woorz ; hier van spreken-ze by-
 na geburigh ; elk bewijst zijn meeninge en zeggen (zoo het schijnt) daar-me-
 de op het alderkrachtighste / elk roept : daer staat geschreven / daer staat ge-
 schreven. Is dan Godt in zijn Woorz tegen zich zelfs strijdigh ? spreekt hy
 zich zelve tegen ? is hy nu van deze / en daer-na van een ander gheboelen ?
 stelt hy hupden dit en morgen weer het tegen-deel booz om te gelooven ? hoe
 zal ik dat verstaan ? daer staat immers gheschreven : Ik de Heere en worde
 niet verandert. En Jacobus verklaart / datter geen schaduwe van veranderinge
 by hem plaats en grijpt. Ende nochtans deze lypden die al te maal de Schrif-
 ture lezen / zijn zoo vertheypden van gheboelen dat het gheene de eene booz

Malach. 3. v. 6.
 Jacob. 1. v. 17.

waarachtigh en zeker houdt/ volgens de Schryfture/ dat oordeelt den ander/
 volgens dezelve/ onwaarachtigh en geheel bukten waarheyt. By voorbeeld:
 (om uyt de kilaute de Leeuw te kennen) 1. De Lutheranen ghelooven dat
 Christus niet alleen na zijn Godthepdt maar t'zamen met zijn Menschepdt
 dadelijk en waarachtigh is in het Abontmaal/ ja zoo waarachtigh als hy
 uyt de Maget Maria is gedoozen/ hier op de aarde heeft gewandelt/ en aan
 het crupce is gestorven. Dit bewyzen-ze uyt Schryftuur Joh. 6. Het broodt
 dat ik geven zal is mijn vleesch, &c. En uyt Matth. 26. daar onzen Zaligh-
 maker het Abont-maal uytdelende zept: Noemt, eetet, dat is mijn lichaam.
 En uyt 1 Corinth. 11. Die onwaardigh eet en drinkt, eet en drinkt zijn zelven
 het oordeel, niet onderscheydende het lichaam des Heeren, &c. Daar-en-te-
 gen/ leeren en drijven de Gereformeerde en andere / dat Christus onzen Za-
 ligmaker in het Abontmaal niet en is lichamelijkt ofte vleeschlijkt maar al-
 leen geest'lijk; want zeggen-ze / de Schryfture verklaart / dat de Hemelen
 hem moeten om-vangen, tot de tijdt der weder-oprechtinge aller dingen. Act. 3.
 en Joh. 6. Het vleesch en is niet nut, de woorden die ik spreek zijn geest en le-
 ven. En om dat Paulus het Vloodt des Abontmaals tot verscheyde maalen
 Vloodt noemt 1 Corinth. 11. Item / dat onzen Zaligmaker zept: Doet
 dit tot mijner gedachtenisse. Luc. 22. &c. 11. De Kalkino-Gereformeerde be-
 neffens andere leeren / dat de kinderen der Christenen behoozen ghedoopt te
 werden. Dit zeggenze komt daar van daan/ dat de kinderen des Nieuwen
 Testaments behoozen zoo wel tot het Verbont als die van het Oude Testa-
 ment/ volgens het zeggen Petri Act. 2. U komt de belofte toe, en uwe kindere-
 ren, en alle die daar verre zijn, zoo veel als 'er de Heere onze Godt toe roepen zal.
 Nu de kinderen des Ouden Testaments hebben het teken des Verbonts/ dat
 is de Besnijdenisse/ ontfangen/ derhalven moeten ook de kinderen des Nieu-
 wen Testaments het Doopzel ('t welk in de plaatze der Besnijdenisse geko-
 men is) ook deelachtigh worden. Item men leest datter geheele huysgezini-
 nen gedoopt zijn/ waar onder/ zonder twijfel mede kinderen zijn geweest/ etc.
 Hier tegen zal de Mennonist in brengen / datter in de geheele H. Schryfture
 geen gebodt wordt gegeven van kinderen te Doopen. 2. Dat uyt Act. 2. de
 Kinder-doop uyt kracht des Verbonts niet en wozt betweten / en dat daar-
 uyt niet meer betweten en wozt / dat de kinderen moeten gedoopt worden/
 om dat de kinderen des Ouden Testaments zijn besneden gheweest / als of-
 men wilde bewyzen dat de kinderen des Nieuwen Verbonts op den achsten
 dagh moesten werden gedoopt / om dat die van het Oude ten achtsten daghe
 wierden besneden. (Ik laate staan dat het gern kleene zwarigheyt soude met
 zich brengen uyt de Schryfture te bewyzen dat den Doop in de plaatze der
 Besnijdenisse ghekomen zy.) 3. Dat in die van Paulo gedoopte huys-ge-
 zinnen zouden kinderen geweest zijn / is een puur raatzel / buyten de Heylige
 Schryftuur/ zonder bewijs/ gezept. Zoo dan/ hy hout in het tegen-deel staan-
 de dat niet de kinderen maar alleen de bejaarde perfoonen behoozen gedoopt
 te werden. 1. Om het exempel Christi/ die al-rede tot merkelyke jaren gekoo-
 men zijnde/ gedoopt wierde. 2. Om het gebodt Christi Matth. 28. gegeven
 als hy tegen zijne Apostelen zept: Gaat in de gantze werelt, predikt alle krea-
 turen, leert alle volkeren, dezelve doopende, &c. al-waar wy (zeggen zy) klaa-
 rijk zien dat dit gebodt van Doopen plaats heeft niet omtrent de kinderen/
 maar bejaarde perfoonen: want eerst staat / datze zullen werden gheleert/

Joh. 6. v. 51.

Matth. 26.

v. 26.
1 Corinth. 11.
v. 29.

Act. 3. v. 11.

Joh. 6. v. 63.
1 Corinth. 11.
v. 23, 26, 27, 28.
Luc. 22. v. 19.

Act. 2. v. 39.

1 Cor. 1. v. 16.
Diet ook
Act. cap. 18.
v. 8.

en daar-na gedoopt; wi / hinderen / kleyne hinderen zijn niet bequaam om geleert te worden. Ergo, &c. III. De Arminianen leeren beneffens andere / dat Godt de bekeeringe des menschen wercht niet een (*) wederstandelijke / de Gereformeerde daar-en-tegen (tegen alle andere) dat Godt zulx doet met een ont wederstandelijke kracht. De eerste betwijzen / onder andere / hun zeggen upt Acto. 7. al-waar Stephanus tegen de Joden zeght: Ghy hartnekkige ende onbesnedene van herten en van ooren, ghy wederstaat al-tijt den H. Geest, gelijk uwe Vaders alzoo ook ghy. &c. De tweede (ook onder andere) upt den Prophete Ezechiel cap. 36. al-waar Godt zejt: Ik zal u een nieuw harte geven, en zal in het binnenste van u een nieuwen geest gheven, ende ik zal het steenen harte uyt uwen lijve wegh-nemen, en zal u een vleeschen harte geven: En ik zal mijnen geest in het binnenste van u geven: Ende ik zal maken dat ghy in mijne geboden zult wandelen, en mijn rechten zult bewaren ende doen, &c. I V. De Brounisten leeren tegens alle / dat-men de gebeden niet upt boeken / maar upt zijn eygen geest behoort tot Godt te doen: want / zeggen zy: daar staat geschreven Rom. 8. De geest zelve bidt voor ons met on-uyt-sprekelijke zuchten. De andere daar-en-tegen houden / dat het eene zoo wel plaatze behoort te hebben als het ander / zonder zich aan dit of geene te verbinden / doch heeft het bidden upt Boeken meest by die-zelve plaats / ghelyk in de gemeene kerken-oeffeningen kan bespeurt ende gezien worden / etc. En zoo gaat het met andere punten meer / de-welke om staande te houden / en zoo wel booz / als tegen te beschermen / een peder arbejt de H. Schryfture aan zijn zijde te krugghen / en met de selfs gronden zijn teghen-partij te overwinnen / en zich booz hare uyt-sprake te verweeren. Maar niet wat vastigheyt? met wat zekerheyt? wat reden isser meer d'een als de ander aan te hangen / betwijfele ze alle de Schryfture booz hun schilt en wapen ghebruyken? Ik kan dat niet verstaan.

Antwoor. Wil ik u zegghe waar deze lossigheyt en ongesondeertheyt der nieuw-ghezinden / zoo veel al-ze zijn / van daan komt; en ebenwel de Schryfture booz hun wapen teghen hun-zelven ghebruyken? Niet upt de Schryfture: want gelijck Godt een is / zoo is ook zijn woort een / daar-op de oprechte Gods-dienst gefondeert is; en derhalven moet ook het geloobe en Gods-dienst een zijn die op dezen regel ghegrontest is. Waar-van daan dan zult ghy zegghe? Om dat-ze / zeggh ik / niet Gods H. Woort / niet de Heilige Schryfture / maar hun eygen goetdunkken en eygen uptlegginghe over de Schryfture volgen. Om dat-ze alle na hun eygen oordeel en inbeeldinge de Schryfture verstaen / en hun oordeel niet en willen onderwerpen het oordeel der Vaders / der Kerke / noch ook der H. Schryfture zelve: maar in het tegen-deel het oordeel van deze alle / het hunne. Dit hun eygen oordeel / en eygen zinnelijckheyt is den eenigen regel ende richt-snoer van hunner alle gheloobe: daar steunen ze op; dat is hun Rechter der verschillen; daar bouwen-ze hun zaligheyt op; daar streekt elk zich mede; en dat wort bekleet met de name van Gods Woort / en dat men anders niet en volght als de Bijbel / als klinkt klaar Schryftur.

Dat dit waarachtigh is / blykt zoo klaar als dat de Zonne schijnt op een held're middagh / noch kan my laten booz-staan / dat eenigh mensch die zijn verstant heeft / en de sake zelve zonder booz-oordeel in-ziet / eenighzins daar aan zal kunnen twijffelen; want een van beide moet nootwendigh volgen / te

* Gracia (quam vocant) resistibilis, & irresistibilis.

Act. 7. v. 51.

Ezech. 36. v. 26, 27.

Rom. 8. v. 26.

te weten: Dat-ze of al-te-maal Gods Woordt volgen (die zulks booz-geven) en na den rechten zin verstaan / of dat een van hun alleen de *H. Schrif-
ture* volgt en na den rechten zin verstaat: Al-te-maal / gelijk genoomen / en volgen-ze die niet: want zoo zulks waar / zouden-ze ook alle een en het zelve gheloobe moeten hebben: want zept de *Brubbegom* van zijn *Brubdt*: Een is mijn duyve, mijn volmaakte. En *Paulus* *Ephes. 4.* zept: datter is een Geloof, een Heer, en een Doop. Als of hy wilde zeggen: gelijk 'er maar een Heer ende een Godt is / alzo isser ook maar een eenigh geloobe: Maar deze alle en zijn niet eenigh in het geloobe / gelijk einiger maten al-rede betoont is / en de erbarentheyt genoeghzaam bewijst: want wy zien niet alleen / dat-ze elk bijzondere vergaderingen houden / elk hare bijzondere Leeraars hebben / dat-ze niet den anderen geen ghemeenschap houden; geen een Nachtsmaal ofte *Cafel* (gelijk zy spreken) des Heeren. Maar ook dat-ze verschillen in verscheidene *Wooft-stukken* des geloofs / en zoo verre in meeninge van elkanderen verscheidt zijn / als het *Oosten* gescheidt is van het *Westen* / het *Zuiden* van het *Noorden*. Zoo dat dit genoeghzaam blyft staat / dat-ze het allen niet na den rechten zin volgen / noch zal ook van de *Nieuw'-gezinden* zelfs ontkent kunnen werden.

Is er een uyt hun allen / die alleen Gods Woordt of d'heylige *Schif-
ture* na den eygen en rechten zin volgt / en by gevolg het ware gheloobe heeft / die most nootwendigh meer als d'andere daar van blyf en bewijs doen / op dat men klaar konde zien / dat hy alleen deze waerachtige zin der *Schif-
ture* / en zoo het eenige zaligmakende geloobe hadde / en niet de andere die het zelve booz-geven en nebens hem pretenderen / en staande zoeken te houden: Maar tot noch toe en isser niemant geweest / die in het bijzonder ghetoont heeft / dat hy Gods Woordt beter volgt / en den eygen en rechten zin der-zelver / als alle de andere die dat-zelve / niet min als sy boozwenden en zeggen. Wat zullen wy dan anders hier van kunnen oordeelen / als 't gene wy al-rede gezegt hebben / en in der daat bevinden waerachtigh te zyn: namelijk: dat deze alle / niemant uyt-gezondert / niet Gods Woordt / niet de *H. Schif-
ture* / maar hun eygen menschelyk verstant / waar dooz-ze dezelve lezen en uyt-leggen / en al-zoo hun eygen zin en verstant (dat zich inbeelt Gods Woordt te omhelzen) / in de plaatze van Gods Woordt / booz den regel huns gheloofs volgen. *O* bedriegelijckheit van 's menschen harte (roept een uyt / die eer-rijcs *Kal-
binist* gheweest zijnde / daar-na *Katholijck* gheworden is) dat hem-zelven meent de *Schif-
ture* te onderwerpen / terwyle het de *Schif-
ture* den regel zijns verstants onderwerpt!

Gelukkige *Katholijken*! die zich houden aan de *Authoriteyt* der *Kerke* / die een pilaar en vastigheyt der waarheyt is; en dat zoodanigh / dat de poorten der hellen tegen haar niet vermogen, en haar geloove niet en kan vergaan. *betwij-
le* de *Zathan* onder hare voeten verplet is, en onzen *Zaligmaker* by haar blijft tot de voleyndinghe des Werelts; en derhalven den opzichten zin der *Schif-
ture* / die zoo lange / en zoo veel eeuwen / niet zonder getuigenisse van *mirakelen* in die-zelve *Kerke* is behouden gheweest / booz de waarheyt aan-
nemen en erkennen. Die hun oordeel het oordeel dezer *Kerke* / en niet het oordeel der *Kerke* het hare onderwerpen. Reden is / om dat-ze al-zoo gerustelijck in materie van Gods dienst kunnen booz-gaan / aan-gezien de *Kerke* de gezegde gront en vastigheyt heeft / en met *Christo* haar opperste hooft in een-
wigheyt

Cant. 6. v. 8.
alias 9.
Ephes. 4. v. 5.

L. C. B. in zijn
10. Redenen.
pag. 8.

1 Tim. 3. v. 15.
Matt. 16. v. 18.
Lucas 12. v. 32.
Rom. 16. v. 10.
Matt. 28. v. 20.
Idem pag. 4.

wigheyt zoo verlooft is / dat zijn liefde tot haar van Paulo gesleit wort als een
 voor-breit / waar-na de Mannen hunne liefde tot hare Vrouwen moeten
 richten; en haar gezonden heeft den Geest der waarheyt / die haar leyd in alle
 waarheyt en in eeuwigheyt by haar blijft; Al-zoo dat-ze noch van het ware
 geloof / noch van den rechten en Goddelijken zin der Schryfture / de Hoofst-
 stukken des Geloofs rakende / kan afwijken / of dies-aangaande van de waar-
 heyt af dwalen. Welke Authorteyt der Kerke zoo groot is gheweest in de
 ooghen van dien grooten Vader en Bisschop der Kerke / den H. Augustinus,
 dat hy verklaart het een der bekendste reden te wezen die hem in de Katho-
 lijke Kerke hebben ghehouden. Hoort zijne woorden: *Tenet me Authortas*
(Ecclesie) miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, & vetustate firmata. My
 houdt (zept hy) in de schoot der Kerke de Authorteyt der-zelver Kerke / die
 door mirakelen is begoft / door de hoope geboet / door de liefde vermeerderd / en
 door de ontheft bevestigd. Ja / hy zept recht upt in een andere plaats: *Ego*
Evangelio non crederem nisi me commoveret Ecclesie Choroica Authortas. Dat is:
 Ik en zoude het Evangelio niet gelooven / ten ware my daar-toe beweeghde
 de Authorteyt der Katholijke Kerke. En voorzwaar die de reden daar van
 wel in-ziet / die zal bevinden dat Augustinus groot ghelijc heeft: Want hoe
 waar 'et mogheijck te weten dat / hy voor-breit: de 4. Evangelien of de
 14. Brieven Pauli, of de algemeene Zendt-brieven, of de Openbaringe Joa-
 nans / of ook andere Boeken / waar-upt de gheheele H. Schryfture bestaat /
 Gods Woordt zijn / ten ware die Kerke / die in een ghedurigh verbolgh van
 de tijden der Apostelen / al-toos is gheweest / en tot onze tijden al-toos heeft
 stant gehouden, ons die voorhoude te gheloooven / en ons verklaarde en zepde
 die Gods Woordt te zijn? En weder-om in het teghen-deel / hoe zoude men
 kunnen oprechte kennisse hebben / dat juist deze / en niet (Liber Pastoris) het
 Boek van den Harber / het Evangelium dat den Apostel St. Thomas is toe-
 gheschreven gheweest / miltz-gaders dat van Nicodemus, en den Brief op de
 naam van Paulus aan de Laoderezen upt ghegeven (van welke alle / veele
 onder de oude Vaders veele hebben gheloovent) Gods Woordt waren ofte
 niet? ten ware dat de Kerke de verklaringe daar van hadde ghedaan / niet
 deze / maar gene, oprechte Schryfture en Gods Woordt te wezen? Hoe zou-
 men de waarheyt en het oprechte onderschept in dezen kunnen weten? want
 de Schryfture zelve en zept ons nergens of die Gods Woordt / en deze zulks
 niet en zijn. Ook en doet-ze ons geen verklaringhe of 'er niet meer / of min
 Boeken tot het gheschreven Woordt Gods behoozen als eben deze / die nu in
 den Bijbel gevoeght / en by elkanderen gebonden zijn. Waar-om wy anders
 geen vastigheyt in dezen kunnen hebben als de Authorteyt der Kerke / en de
 regel die Augustinus daar van gheeft. Waar-om hy op een andere plaats van
 de Boeken der Machabeen sprekende / zept: *Libros Machabeorum, non ludei,*
sed Ecclesia pro canonicis habet. Dat is: De Boeken der Machabeen / en hou-
 den niet de Joden / maar de kerk voor Kanonijck. Als of hy wilde zegghe:
 Deze geeft ons ware zekerheyt welke Boeken Kanonijck of Apocryph zijn /
 zoo datter wepnigh aan-geleghen is wat de Joden of andere daar van ghe-
 boelen / de Katholijke kerk oordeelt zoo / 't is ons ghenoech: en zoo isst ook
 met de rest. Wgs-haiven ook Innocentius, van dien naam den eersten / Paus
 van Roomen / door het verzoek van Euxuperius Bisschop van Choulousen / om
 alle twijfelinghe / die onder de oude wegens de Kanonijke Boeken in zwangh

Hofex 2. v. 19.
 Ephes. 5. v. 29.
 Joan. 14. v. 16,
 17.

August. contra
 Epist. fondam.
 cap. 4. tom. 6.
 pag. 46. D.

Contra Epist.
 fundament.
 cap. 5. tom. 6.
 pag. 64. C.

Nota. Dese
 ghemeynden
 Brief Pauli,
 kan noch ge-
 zien worden
 in een Gere-
 formeerde
 Bijbel / ghe-
 drukt tot
 Goudrecht / by
 Jan Paars,
 Anno 1594.
 achter de an-
 dere Brieven
 (doch mede
 als Apo-
 crieph) ghe-
 stelt.
 Lib. 18. cap. 36.

Deze Paus
 is in fleur ge-
 weest Anno
 Christi 402.

gingh/ wogh te nemen/ door zijn Apostolijſche macht gheordineert heeft / en beſlooten / dat die Boeken / die noch als heden de Katholijſche Kerke als Kanonijſch houdt/ en ghebzupt/ vooz Kanonijſch/ en een regel des Geloofs / zoudten aan- genomen en gehouden werden. 't Welk ook alzoo geſchiet iſ: want den H. Auguſtinus (die ten tijden Innocentii geleest heeft) beneffens het Concilium van Karthago en Euxuperius met alle Biſſchoppen van Frankrijck/ en voorts alle Leeraren en Doctoren der Kerke / hebben deſelve tot noch toe vooz zulks gehouden / en zullen-ze zonder twijfel vooz ſulcks ook houden tot het eynde des werelts toe. Doch die meerder onderrechtinge in deſen gelieſt te hebben/ leze Martini Becani Societatis Jeſu Kort begrijp der vooz-naamſte Hoof-geſchillen des Geloofs/ in het Neder-duyts vertaalt door A. v. K. dat u in alles volkoomen genoegh zal doen.

Dit dan zoo zijnde/ wat raat vooz de Nieuw'-gezinde / die de Authozitept der Kerke verwerpen? wat zekerhept kunnen deſe hebben/ welke Boeken op-rechte Kanonijſche Boeken zijn/ ofte niet? Hoe weten-ze/ of-ze niet Kanonijſche vooz Apocryphe / en Apocryphe vooz Kanonijſche in hunne Bijbels en ſtellen? Hoe kunnen-ze hun verzekeren / dat die Boeken die-ze upt de bovenghemelte Canon hebben wegh-genomen en vooz Apocryph verklaart / in der daat Apocryph en niet Kanonijſch en zijn? 't Is wel waar dat de Over-zetters des nieuwen Dortzen Bijbels in hun waarſchouwinge aan de Lezers van de Apocryphe Boeken , vier Ken-tekenen ſtellen/ waar-upt men de Kanonijſche van de Apocryphe Boeken (ghelijck zp zeggen) kan onderſchepden. 1. Dat zal een Boek (namelijck des ouden Teſtaments) Kanonijſch zijn / moet gheſchreven zijn van een Propheet. 2. In de Hebzeuſche tale. 3. Dat het van de Joodtze of Iraellitiſche Kerke vooz een Kanonijſch Boek erkent zp. 4. Dat in het ſelve niet gebonden en worde dan dat heyligh ende waar-achtigh zp/ en niet dat ſtrijdig is teghen de waarhept. Waar upt dat-ze dan willen beſlupen / dat die Boeken die deſe ken-tekenen niet en hebben / niet Kanonijſch maar Apocryph zijn. Maar merkt eens / beminde Lezer / of deſe vier ghe-naamde ken-tekenen in de Schriſture ſtaan / dan of-ze upt / en door het verſtand van menſchen zijn upt-gebonden. In de Schriſture en zult ghyp-ze nergens binden; Ergo dan van menſchen upt-gebonden. Zijn-ze van menſchen upt-gebonden; waar-om dan niet liever de Kerke te gelooven / en haar Authozitept te erkennen / die ons zept: welke Boeken Kanonijſch of Apocryph zijn/ als menſchelijcke redenen van menſchen upt-gebonden / en die ſelve beſijden dat-ze kunnen doolen? Behalven dat die ghezepde redenen of ken-tekenen / ofte onzeker en onbaſt zijn / ofte teghens hun eyghen-ſelven ſtrijden. Want wat de eerſte reden belanght / 't iſ immers genoeghzaam onzeker of het Boek Joſue/ der Rechteren / de twee laaſte Boeken der Koninghen/ de Kronijſken / Ec. van Propheeten gheſchreven zijn. Waarom ook de nieuwe Over-zetters in den in-houdt des Boeks Joſue zeggen: Eenige meenen dat-ze van een Propheet geſchreven iſ. En van het Boek der Kronijſken: wie dat het gene in deſe Boeken ſtaat, vergadert of by-een-gebraght hebbe, en weet men niet zekerlijck, maar men houdt het daar voor, dat Eſdras 't ſelve geſchreven en de Gemeente Gods na-gelaten heeft. Welken Eſdras in den in-houdt over het Boek Eſdra ſelve niet van hun een Propheet/ maar ſimpelijck een Priester en Schriſt-geleerde genaamt wort. De tweede reden iſ ook onbaſt: Dewijle niet alle Boeken die in de Joodtze Canon ſtaan / kunnen gezept werden in het He-
breus

Hezeus geschreben te zijn / als alleen die / die vooz de Babylonische gebankensse
 geschreben zijn geweest : maar die daar na zijn gheschreben zijn in de Chal-
 daize (een gemengelde Tale upt het Hebreus en Sirisch) volgens het gemeen
 gheboelen der Leeraren / ons na-gelaten. En zoo dit al zonder tegen-
 ken zulks waar / zoo stellen-ze het eerste Boek der Machabeen / dan zonder
 reden / ja tegen dit ken-teken onder de Apocryfhe Boeken / 't welk Hiero-
 nimus verklaart in het Hebreus ghezien te hebben / daar (*) Joannes Fena-
 colius Predikant van Maastant-Slups / (die dit selve ook verhaalt) in zijn
 aan-merkinge over het 36. cap. van het 18. Boek der Stadt Gods / ook niet
 teghen en spreekt; al-hoe-wel hy anders gaern een upt-legginghe teghen de
 tekst maakt / ghelijc in zijn Duptze Augustinus van de Stadt Gods op de
 kant ghenoechzaam kan bespuert werden. De darde reden is teghen hun
 zelfs / en gheheel vooz ons : want is dat een reden om die Boeken vooz ka-
 nonijke te houden / om dat-ze de Joodze of Israëlitische Kerke daar vooz
 ghehouden heeft / zoo blijkt het dat om die-zelbe daar vooz te erkennen /
 de Authozitept der Joodtze Kerke / die ons zulks heeft na-ghelaten / etkent
 en aan-ghenomen moet werden. Zeer wel! Ergo zegghe wy dan met een
 goetd fondament : dat in het nieuwe Testament op de Authozitept der ka-
 tholijke Kerke moet ghesleunt en dezelve ghehoorzaamljk gheloofst werden /
 als die ons zeydt : welke Boeken kanonijke of gheen kanonijke en zijn / en
 dat veel meer als wel de Israëlitische Kerke / als wezende deze als ghene
 volmaakter : Ja zoo veel in volmaakthept verschilt als een vooz beert Chri-
 sti van Christo zelfs; de schaduwte van het lichaam; de belofte van de gis-
 te; de letter van de geest; de doot van het leven / etc. Als dan deze Kerke
 ons verklaart welke Boeken Gods Woort zijn / en welke niet / is dezelve
 boven alle redenen van menschen daar-teghen upt-ghewonden / te gheloo-
 ven waar om wy niet minder hebben te twijfelen / of die Boeken / die de
 nieuwt' ghezinden vooz Apocryfph houden / en de Kerke vooz kanonijch / in
 der daat kanonijch zijn / zoo wel als d'andze. Ja al waar 't ook sake dat de
 Joden eens / met hun in dezen gheboelden. Daarom zeyt Augustinus van
 de Boeken der Machabeen / dat die niet van de Joden / maar van de Kerke
 vooz kanonijch ghehouden worden. En Iidorus in zijn Boek der Booz-rede-
 nen des ouden en nieuwen Testaments : De Joden nemen de Boeken van To-
 bias, Judith en der Machabeen niet aan, nochtans de Kerk stelt-ze onder het ghe-
 tel der Kanonijke en Goddelijke Schriften. Stellende al zoo de Authozitept der
 Katholijke Kerke boven de Synagoge / en wy met eben groote / ja meerdere
 reden / dezelve boven de menschelijke redenen onzer nieuwt'-ghezinden. De
 hierde reden is wel waarachtigh / te weten : datter in de Kanonijke Boeken niet
 anders en moet werden gevonden dan dat heyligh ende waarachtigh zy, en niet
 dat strijdig is tegen de waarheyt. Maar deze luden beschuldigen al te licht-
 vaardigh die Boeken die zy upt den Canon ghemonsfert hebben / en buyten
 de Katholijke Kerke vooz Apocryfph houden / van onwaarheyt / leugens en
 fabelen; daar dierghelijke in schijn / al zoo wel upt de andere als upt deze
 kan hy gebzaght werden. 't Welk wy / om kort te zijn / niet en willen bewij-
 zen / noch hun beschuldiginghe wederleggen. Die lust heeft om zulks te zien /
 leze de af ghetrokken Maffchet van Aarnoudt van Geluwe Vlaan ze Boer,
 die hier wijt en breedt van handelt / van Pag. 271. tot 383. en daar van goede
 onderrechtinghe geeft.

(*) Deze heeft
 de 22. Boeken
 van de Stadt
 Gods Augu-
 stini, upt het
 Latijn in het
 Nederduits
 over gezet.

Lib. 18. cap. 36.

Maar waar zal-men met de Boeken des nieuwen Testaments heen? hoe zal-men die voor kanonisch houden / aan-ghezien dat noch Propheet / noch Hebreeuze taal / noch ook de Joodse Kerke daar-in te pas komt! Iffer noopt twiſſelingē aan dezelve / of eenige der zelver Boeken gheweest? ghewisselijc ja. De Joden verworpen-ze in 't geheel. Onder de Kristenen is dikwils twiſſel gheweest of de Brieſ totten Hebreē / den Brieſ des Apostels Iacobi, den tweeden Brieſ Petri en den tweeden en darden Ioannis, mitzgaders die van Iudas, en de Apocalyps of d' Openbaringe Ioannis kanonisch zijn ofte niet / gelijk by den Histori-Schryver Eusebium kan werden gezien / namelijk / in zijn tweede Boek der Historien cap. 22. en in het derde Boek cap. 18. en 19. Ja zelfs Lutherus heeft aan de zonnige / als bezonder aan den Brieſ Iacobi, en het Boek der Openbaringe; gelijk upt desselfs Voor-reden kan af-ghenoomen werden / deze twiſſelinghe plaats gegeven / en wel grootelijcs: want hy zich niet ont-ziet den Brieſ Iacobi een Brieſ van Seroo te noemen / etc. Wat middel is hier weder-om / om zich te laten voor-staan / en te ghelooven / deze Boeken / ghelijc ook het geheele nieuwe Testament / Gods Woordt te zijn / als dat wy ons onderwerpen aan de Authoziteit der Kerke die ons verklaart die zulks te wezen? En voorwaar die met aandacht / de Voor-reden van verschepden deser Boeken / door de nieuwe Over-zetters / daar voor ghesmaakt / leest / hy zal bevinden / datter zoo nu en dan al gezeyt wort: De Kristelijke Kerk heeft dezen Brieſ ook voor een Goddelijk Schrift erkent. Item: ende de geheele Kristelijke Kerk, heeft zulks, tegen weyniger gevoelen, daar voor al-tijt gehouden. Waar-upt wy zien / dat zy zelfs, die de Authoziteit der Kerke al-omme zoeken te vernietigen / stil-swijgens in der daat die moeten erkennen. Eben als Bileam die wel voor-nam Gods volk te vloeken / even-wel de zegen noch over haar upt-sprak.

Wel is waar / dat onze andze ghezinden / om hun in deze swarigheyt noch wat te helpen / dikwils spreken van den naam / of titel des geenen ('t zy dan het een Propheet / of Apostel / of ander Schryver zy) die dit / of ghene Boek geschreven heeft. Als (by voor-beelt) de Propheten Iezaiā, Ieremiz, Ezechiel, de Zendt-brieſ Pauli, Petri, Ioannis, &c. en dat men daar upt genoegzaam kan bespeuren dat deze Boeken Gods Woordt of d' Schryfture zijn. Maar dit is mede gants on-zeker. Want hoe kan ik weten dat deze titels en benamingen der Propheten en Apostelen van hun zelfs / en niet van andere menschen ghesleelt ende gheschreven zijn? Voorwaar niet meer / als ik verzekert ben dat de onderschrijften die onder de Brieven Pauli ghesleelt worden (van waar die Brieven ghezonden zijn) van de Apostelen gheschreven te wezen. Waar van de nieuwe Over-zetters op het eynde van de eerste Brieſ tot den Corinthen zeggen: ende blijkt hier uyt, gelijk ook uyt eenige andere, dat deze woorden die na het besluyt der Apostolischer Brieven gestelt zijn, niet al-tijt vast en gaan, ende alleen door eniger menschen goet-vinden daar by gevoeght zijn. Zulks kan men mede zegghen van deze op-schrijften: waar-om 'er ook verschepden zijn gebonden geweest die twiſſelden den Brieſ tot den Hebreē / den Brieſ Iacobi, den tweede Brieſ Petri (en andze) / mitzgaders de Apocalyps, van de Authoren / wiens titels voor-die-zelbe Brieven staan / geschreven te zijn. En zoo en kan ik noch geen reden zien die my / indien ik de Authoziteit der Kerke aan een zijde stelle / deze twiſſelingē zoude kunnen wegh-nemen.

Zoude ik mijn toe-vlucht tot mijn inwendigen geest nemen / ghelijc veelē nieuw-

Ziet Synop-
plum purioris
Theologiae
Disputat. 3.
pag. 32. nume-
ro 35. en de
Argumenten
ofte in-hou-
den der-zel-
ver brieven
van de nieu-
we Over-zet-
ters daar
voor gestelt.

Ziet den in-
houdt op de
tweede Zent-
brieſ Petri. en
de Openba-
ringe Ioannis.

Num. cap. 13.
en 14.

Ziet de in-
houden van
de nieuwe
Over-zetters
zelfs voor-die-
ze brieven ge-
stelt.

nieuw'-gezinden / zoo in andere / als voornemelijk in deze zaak doen? wat zekerheit zoude my die geven? Ik mochte lichtelijk zoo wel deze / als gene / ja zelfs de geheele Schryfture verwerpen: (want-ze dolinge onderwerpen is / en geen belofte en heeft van niet te kunnen falen / gelijk de Kerke) want Lutherus dezen zijnen geest volgende / den Brief Jacobi / en de Apocalipsis Ioannes (gelijk al rede gezept is) heeft verwerpen. En de Kalvino-Gereformeerde benessens de andere Sekten / verwerpen noch heden ten daghe de Boeken Tobiae, Iudith, Iesu Zyrach, Baruch, die van de Machabeen, &c. Ik kan anders geen reden zien / volgens het voorgaande / dat zulks geschiet / anders als om dat him gheest dat zoo goet vint. Dit is dan mede onvast. En derhalven / moet de Authoziteyt der Kerke den eenigen vasten regel voor ons zijn / die wy in dezen volghen / en upt kracht van dewelke wy moeten gheloooven / welke Boeken Gods Woordt zijn of tot de H. Schryfture behooren of niet / en dat die zo voor zulks erkent / zulks zijn; en die-ze voor zulks niet erkent / zulks niet en zijn.

Moeten wy ons dan aan de Authoziteyt der Kerke houden / om door hare ghetuggenisse verzekert te wezen dat de Boeken des Bijbels Gods Woordt zijn? Hoe zoude men dan zonder die-zelbe Authoziteyt te volghen / kunnen weten / welke den eyghen en Goddelijken zin dezer Boeken ofte Schryfture waar / ten zo sake men volghen de uitlegginge die zo daar over geeft? want om zeker te gaan / moet het eene niet min als het ander plaats hebben / dewijle 'er geen minder swarigheyt ober de zin der Schryfture / als welke Boeken Schryfture zijn / wert gevonden. Dit is zeer wel gebat van dien Hoogh-geleerde en wijs-vermaarde Erasmus van Rotterdam: want schrijvende tegen Conradum Pelicanum, zept hy / onder andere / deze na-volghende en ghedenckwaardige woorden: *Ecclesia mihi persuasit Evangelio credere, & eadem magistra didici Evangelii verba interpretari.* Dat is: De Kerck heeft my bewogen het Evangelium te gheloooven / en door die-zelbe meester te onderwezen / heb ik gheloeft de woorden des Evangeliums upt te leggen en te verklaren. En dit is het eenighste en vaste fundament waar-op een ziele zich gherustelijk magh vertrouwen. Dit is de Doort-slarre daar het Kompas van ons verstant / en het Schip onzer Ziele / na moet gekeert ende ghewendert worden / of anders zie ik geen gelegentheit dat selve Schip in de haven der Zaligheyt te brengen: En over-zulks / dat de nieuw'-gezinden een anderen / dat is / een dwaal-slarre / volgende / groote swarigheyt en pericul loopen om Schipbreyke te lyden. Ja / dit al-hier gegebene fundament wegen de Schryfture ende der-zelver oprechte meeninge ende zin / moet of noorzakelijk worden gevolgt / of daar en is geen geloof / of geloofs-vastigheyt in de werelt / ghelyk in dier-gelyke verhandelinghe zeer wel zeggen die Hoogh-geleerde Adrianus en Petrus de Valenburgh in *Methodo Augustiniana*. Part. 4. cap. 3. §. 10. pag. 224.

Lib. 19. Epist.

Och of de on-Katholijken dezen Kegel en vastigheyt volgden! Zou den voorwaar zoo onstantvastigh vanden zin der Schryfture onder elkan- den niet disputeeren / ze zouden Gods H. Woordt zoo onhepigh en verkeerdelijk niet handelen: Maar ze zouden in achtinge nemen 't gene den groo- ten Bisschop van Hippone Augustinus zept: *Turbam non intelligendi vocatis, sed credendi simplicitas rursus inam facit.* Niet de lewendigheyt in het begripen / maar de eenvoudigheyt in het gheloooven maakt het volk het gherustighste. Behalven dat de lewendigheyt om den waren zin der Schryfture te begri-

Contra Epist.
fund. cap. 4.

Hieronymus
Epist. 103. c. 6.
ad Paulinum.

Florim. Rem.
de ortu Heref.
lib. 2. c. 8. §. 10.

Luth. in Col.
loquio Hef. de
Christo, fol. 96.
§. 3.

pen zeer verre by deze luyden van hups is / als dezelve niet na den gemeenen
regel der Katholijke Kerke / maar na hun eygen oordeel upt-leggen en ver-
staan. Die de *H. Schryfture* / om met Hieronymus te spreken (*lacerant, docent
antequam discant*) verscheuren en aan andere leeren / eer-ze die zelfs gheleert
hebben. Waar upt het dan boozt-komt dat-ze ghedurigh in het onzeker loo-
pen / niet wetende waar-ze hun zullen keeren ofte wenden / en dihtwils zoo
verre koomen / dat-ze met OEcolumpadio upt deze werelt schepden / zonder
te weten of hun leeringhe waarachtigh is of vals. Want volgens de getu-
genisse van Florimond Remond, eertijds Raats-heer des Alder-Kristelijstien
Koninkjs in het Parlement van Bourdeaux / heeft hy op het eynde zijns le-
vens deze woorden upt zijn mondt laten gaan : *Ego totus incertus in fide flu-
ctans ab eo, coram Dei Tribunalis rationem redditurus, atque experiturus, utrum doctri-
na mea vera, an falsa fuerit.* Dat is : Ik als geheel onzeker in het geloove heen
ende weder drijvende / ga van hier / zullende booz de Dierschare Gods reken-
schap geven / en bevinde / of mijne leeringe waarachtigh is ofte vals. Ende
met Luthero, dewelke somtijts placht te zeggen : *Sepe sic mecum cogito : pro-
pmodo nescio quo loco sum, & utrum veritatem doceam, nec ne ?* Ik gedenk dihtwils
by my zelven / ik weet niet hoe ik ben / en of ik de waarchepte leert / ofte niet ?
't welk boozwaar een bedroefde twijfelinghe is in een zake van zulk een be-
langh. En ware te wenschen dat deze luyden hun na-volgers / deze onstant-
vastigheyt aanmerkelijk overdachten / en hun eygen ongefondeertheyt / ter-
wijle ze noeh tijdt hebben / in aan-merkinge namen. Dat-ze bemerkten dat
het heele fondament hunner nieuwt'-ghebonden Gods-diensten anders ner-
gens op ghegront-vest is / als alleen op eygen inbeeldinghen / en dat niet de
Schryfture / maar de drift-zudde van hun eygen verstant (dat de *Schryfture*
tot een dekmantel ghebruykt / ghelijc ten allen tijden alle ketters ghedaan
hebben) de eenige vastigheyt en zekerheyt hunnes geloofs en zielen zaligheyt
is. Gelijc hier al-rede betoont is / en dooz Gods ghenade upt het verbolgh /
booz de onpartijdige en verstandige Lezer kan bliken. Wes-halven hier dan
mede af-biekende / zegghe (niet verwijtender / maar vermanender wijze) aan
alle nieuwt'-gezinde / om een achterdocht van deze lossigheyt te krijgen :

Ziet doch, hoe wankel is die staat
Van Gods-dienst, daar gh'u op verlaat !
Gedenkt, dat ziel en zaligheyt
Niet in verziende Gods-dienst leyt.
Bemerkt, dat dwaze menschen-drift,
En eygen-zin uyt-leyt de Schrift
By u : En dat Gods heyligh Woordt
Niet als in schijn wort aan-gehoort :
En dat dit een perikel is,
Van lijf en ziels-verderfenis.

Ziet Morum
lib. 2. de Mist.

Gedenkt, Beminde vrienden / op de Antwoort die Philippus Melanthon aan
zijn Moeder gaf op zijn ziek-bedde leggende / als wanneer ze vraaghde wel-
ke Religie in der daat de beste waar / de Roomse Katholijke / die zy beleede /
of die Religie daar hy professie van maakte en booz stont ? wat antwoorde
hy zich om-kerende na de want ? *Hac plausibilior, sed ista securior !* Deze (te we-
ten

ten de Protestantze) is wel aan-genamer: maar die (de Katholijke) is de zekere: 't welk boozwaar een groote ghetugghenisse van zulken grooten man is. Meemt die aan / en ghy zult wel doen.

Onder-tusschen / de reden die my heeft betwogen / om deze t'Zamen-spraak, op deze maniere in het licht te doen koomen / is / om dat ik / eenige tijt geleden / hadde beslooten / ja / ook al-rede begonnen / dier-ghelijke verhandelinge t'Zamen-spraakzer wijze by een te stellen / ende na booz-gaande Visitatione en Approbatie, by ghelegghenheyt / dooz den Vulk ghemeen te maken; Aan-ghezien de nieuwe en onder elckandere verschildende ghesinden / noopt beter tot kennisse van hunne dolinghen kunnen werden ghebracht / als wanneer-ze in slaghe-orden teghen malkanderen worden ghesielt / en al-dus aangewezen wordte de onghesondeertheit van alle deze hunne nieuwe gebonden Gods-diensten / die-ze zich anders laten booz-staan / zoo wel in de Schizismen gegront-vest te wezen. Dan / by ghebal my een zeker Boekshen in handen zijnde ghekoomen (ghenaamt den on-berwinnelijken Schilt booz den eenboudighen Katholijck / om zich te beschermen teghen allerley aan-stoot en ghewelt der ghenaamde Cereformeerde Predikanten) en deze t'Zamen-spraak achter dat-zelve ghebonden / ghezien ende ghelesen hebbende; heeft my die zoo wel aan-ghestaan / dat het my dochte niet noodigh te zijn / de mijne (maar begoft) te vol-maken: Maar vond geraatzaam dien (behoudens de eere des Autheurs) in het bezonder / en in dezer voeghen / van het ander Tractaat af ghescheppen / upt te geven / en dooz den Vulk ghemeen te maken. Eens deels / op dat het onder de menschen wat meer zonde werden bekent: Ander-deels / om dat de onghesondeertheit aller nieuw²-ghesinden daer in naakt en klaar booz ooghen wordte ghesielt / en by ghevolgh / eben als een bequame prikkel en spooz kan wezen / om verschepe af-ghe-dwaalde tot bekentenisse van hun dwaasheyt te brengghen / en om te zien na de oude wegh / en welke is de goede wegh / om al-zoo ruste booz hunne zielen te binden.

Jerem. cap. 6.
v. 16.

Doorz / hebbe gants dienstigh gheoordeelt / deze korte / en (ghelijck ik hoope) naakte vertooninghe der ongesondeertheit aller nieuw²-ghesinden; ghelijck ook het Appendix ofte Aan-hangzel hier achter by ghevoeght / hiennevens te laten drukken / als tot nader openinge der materie in de t'Zamen-spraak verhandelt / niet on-dienstigh. Ook hebbe ik eenighe notulen of aanmerkinghen op de kant by des Autheurs ghevoeght / als ook eenige wepnige vaerzen in het werk selve / om dat ik my liet booz-staan die daar niet qualijck by te zullen voegghen. Doch om de Vader van zijn eyghen kint niet te beroooven / hebbe ik zijn / ende mijn vucht / van elckanderen dooz tekenen onderscheppen; en hebbe de vaersjes met dit „ en de aan-merkinghen op de kant met een † . Nota, * of ander teken gheteekent; om gheen Salomon van doen te hebben / die het eyghen en on-eyghen kint dooz zijn oordeel onderscheppen. In wepnighe van de eerste vaerzen heb ik eenighe veranderinghe van woorden in-gebraght (dat ik verzoek / niet ghenoomen magh werden / of het tot des Autheurs na-deel gheschiet waar) over-mits het nootwendigh heeft moeten gheschieden / dewijle hy de Kalvinist de Burger van 's Hartoghen-Wog in het bezonder / en ik hem alle Katholijken in het ghemeen doe aan-spreken; 't welk zonder veranderinghe van woorden niet heeft kunnen gheschieden. Dup derhalven / verminde Lezer / mijn meeninghe en oogh-

Nota. Den
Auteur der
Zamen-
spraak meent
men gheweest
te hebben
Toranus Viki-
rius, maker
van het Ka-
tholijk Me-
moir-boek.

oogh-merk in dezen niet anders te zijn (ghelyk-ze ook in der daat niet anders en is) als om te versterken en te sichten de Katholijken / en op de rechte wegh te brenghen de af-ghedwaalde enon-Katholijken / op datter meer ende meer Schapen tot Christi Schaap-stal ghebracht / en wy alle een Schaap stal mogen werden / en een Herder. Waar voor ik u l. als ook den Auteur / die Godt gelieve genadigh te zijn / rekommandere te bidden.

Una est columba mea, perfecta mea.

Een is mijn Duyve mijn volmaakte.

Cant. cap. 6. v. 8.

2 Petr. cap. 2. v. 1, 2.

Ende daar zijn ook valsche Propheten onder 't volk geweest, gelijk ook onder u valsche Leeraars zijn zullen, die verderffelijke Ketteryen bedektelijk in-voeren zullen, ook den Heere die haar ghekocht heeft verloochenende, en een haastigh verderf over haar zelve brengen-de. Ende veele zullen hare verderffenisse na-volgen, door de welke de wegh der waarheyt zal gelasterd worden.

v. 17.

Deze zijn waterloose Fonteynen, wolken van een draay-wint gedreven, denwelken de donkerheyt der duyfternissen in der eeuwigheyt bewaart wort.

Zent-brief Iuda v. 12, 13.

Zy zijn als Boomen in 't af-gaan van den Herfst, onvruchtbaar, twee-maal verstorven en ontwortelt. Wilde baren der Zee, haar eyghen schande op-schuymende, dwalende starren, &c.

v. 19.

Deze zijn 't die haar-zelve af-scheyden, natuurlijke menschen, den geest niet hebbende.

COLLOQUIUM.

Ofte

t'Zamen-spraak, tusschen een Katholijk,
Kalvinist, Lutheraan, Mennonist, Arminiaan ende
Libertijn. Welke vijf laatste met alle mogelijk-
heyt arbeyden, den eersten tot zijn meenin-
ghe en Sekten te brengen.

Kalvinist.

IK ben zeer hoogh verblijdt dat Godt tot onze Jaren,
O Roomz'-gezinden al! u heeft gelieft te sparen;
Op dat het klaar geluyt van sijn geschreven woordt
Van u, door onzen dienst, gantz puur zouw' zijn ge-
U wijt-verspreyde Kerk is vol van moordenaren, (hoort.
Van Leraars vals bezet, die hun by u vergaren:

Door wien het loos bedrogh, als met zijn eygen hant,
Den boozen *Anti-christ* noch daagh'lijks in u plant.

JEHOVA nu op't laast, heeft ons tot u doen keeren
Op dat ghy't rechte padt ter zaligheyt zoud' leeren:

Op dat 't veel-voudigh quaat, op dat 't fenijnigh kruyt

Door Godes louter Woordt geroeyt zouw' werden uyt.

Wat maakt men u bevreesst voor 't oordeel? pijn der hellen?
Om ook met vasten 't lijf of biechten 't hooft te quellen.

Gods Zoon heeft 't al vol-daan (a) ons schult heeft hy be-

Neemt zijn voldoening' aan, en daar betaling' haalt. (taalt:

Waer-toe boetveerdigheyt? (b) waar toe meer and're grillen,
Die alleen dienstigh zijn om kind'ren mē te stillen?

Den Hemel houdt ghy vast, Godt kanz' u weyg'ren niet,

Niet meer dan aan zijn Zoon, (c) doet maar na ons gebiet.

C

Al

(a) Ziet de
Antwoort
van de 19.
Daghe des
Hepdelberg-
zen Catechis-
mi, in dewelke
39 al-dus spre-
ken: Daar
door ben ik
zeker / dat hy
de verbloe-
dinge / die op
my lagh / op
hem geladen
heeft. Van
dier-ghelijke
in-houdt is
mede de Ant-
woort op de
56. Dage / die
de Lezer /
als 't hem ge-
lieft / na-ziet
kan.

(b) Dit volght
noortwendigh
uyt de Leere
der Gherefor-
merde Kerk/
aan-ghzien
39 hun zalig-
heyt stellen
op het Geloo-
be Alleen.

Dage 50. en de Predestinatie zulke stellen / dat die gene die tot den eeuwigen leuen gepredestineert zijn, noot-
wendigh uyt kracht van dien zaligh moeten worden: en de herwozpenen duynen twiifel / en in het tegendeel, ver-
doemt. Heest Calvinum, Bezam, Picatorum, Urinum, Gomarum, Triglandum, en andere / en ghy zult het bedin-
den al-300 te sijn.

(c) Joannes Calvinus lib. 4. cap. 17. §. 7. zegt aldus: Wier uyt volght dat wy gerustelijck mogen betrouwen/
dat het eeuwigh leuen / waar van Christus erf-genaam is / ook onze is / ende dat wy het Rijk der Hemelen daer
hy in-gheschoonen is / niet meer en kunnen verliezen als hy zelve, Item, dat wy door onze zonden niet kunnen
verdoemt worden,

Al had ghy over-treen al Godes zware Wetten :

(a) De Gereformeerde Catechismus
 Vraaghe 114.
 Vraaght :
 maar kunnen die ghene die tot Godt bekeert zijn / de ze ghebooden volkomelijc onderhouden : de Antwoort zeyt : Neen-ze/ &c.
 (e) Ende Vraaghe 6. wat geloofst ghy van de verginghe der zonden ?
 Antwoort : Dat Godt om de genoegdoeninghe Christi wil / alle mijne zonden / oock mijner zondelijken aart / daar-meê ik al mijn leuen langh te stryden hebbe / nimmermeer en wil gedenken / maar my upt genade de gerechticheit Christi schenken. (f) Vraaghe 6. Hoe zijt ghy rechtbaerdigh booz Godt ? Antwoort : Alleen door een oprecht geloof in Jhesum Christum. al-300 dat / al is 't dat mijn conscientie my getuygenisse geeft / dat ik tegen alle de Ghebooden Gods gezondicht / en geen der-zelver gehouden en hebbe / ende noch steers tot alle boozheyt geneeght ben / nochtans Godt / zonder eenige mijne verdiensten / npt sonder genade / my de vol-koomen genoegdoeninghe / gherechticheit ende heerlijchheit Christi schenkt en toe-rekent / eben als hadde ik noopt zonde gehat noch ghedaan ; Ja al had ik alle gheboozzaamheyt volbraght die Christus booz my vol-braght heeft / 300 verre ik zulk een weldaet niet gheloobighe herten aan-neme.

o^c **B**emerkt hier / beminde Lezer / dat het waerachtig en zeker is / ja 300 zeker als dat Gelyks de Zonne haar licht aan de werelt geeft / dat niemant van die gene die zich Gereformeerde noemen / opt hebben betwizen / of noch kunnen betwizen / dat hun Kerke van de tijden der Apostelen tot hydden dezen dag toe in de werelt is geweest Ja / dat meer is ! datter in de geheele wijde werelt tusschen de tijden der Apostelen en Lutherus, Farellus, Zwinglius, Calvinus, &c. (in detwelke meer als vijftien-hondert Jaren verlopen zijn) een eenigh mensch is gheweest die in alle Hoofst-stukken des Geloofs eben al-300 en niet anders / geleert en geloofst heeft / als 30-luyden heben ten dage leeren ende geloben. In welke zake als 30 niet weynigh van de Katholijken diktwijs ghepaaemt werden / en 30 hun-zelven ghenoeghzaam benart zien / nemen-ze gemeenlijk hun toe-vlucht tot Spelonken / Boschen / ofte Wildernissen / in detwelke 30 booz-geben hun Kerke onzichtbaar gescho-len te hebben / al is 'et zake dat-ze niet een Spelonke / Bosch of Wildernisse ons weten aan te wijzen. 't Gaat al op de on-zichtbaerheyt boozt. Doch ten is niet vreemt dat-ze zeggen hun Kerke onzienlijk gheweest te hebben / detwijle het gene in der daat niet en is / niet anders als onzienlijk kan aan-gemerkt worden.

Karbo-

Katholijk.

Mijn vriend dees' wegh is ruym, kan men zoo licht geraken
In 's Hemels goude Zaal? dat waren schoone zaaken.

„Zoo veel als my belanght, ik weet zoo licht geen raat

„Te koomen in Gods Huys, te koomen tot die staat.

„Ik vrees, na *Pauli* leer, (*) ik vrees met groote reden

„Of ik met zulken moet tot Godt zouw durven treden,

„Niet uyt kleyn-hartigheyt: maar mits ik weet gewis

„Dat Godt, volgens zijn Woordt, een loon van werken is,

„En dat hy yegelijk na werken zal beloonen

„En volgens zijn verdienst zal in den Hemel kroonen. (*)

Maar wat 'z dit doch voor volk die 'k hier by u zie staan?

Mennonist.

Ik ben een Mennonist.

Lutheraan.

En ik een Lutheraan.

Libertijn.

En ik een Libertijn, bevrijt van alle Wetten.

Arminiaan.

En ik een Arminiaan die laatst de handt quam setten

Aan 't Goddelijk geloof, van deze eerst geleert,

Maar nu van ons alleen te recht Gereformeert.

Katholijk.

Wat monstren zijn dit? wat on-gehoorde namen?

Zy spelen my in 't hooft als of z' uyt d' Helle quamen!

Maar mannen, staat wat by, hebt ghy ook wel verstaan

Het wonderlijk verhaal dat deze heeft gedaan?

Lutheraan tegen de Calvinist.

Ja lieve, 'k bid zie toe, dees' Ketter (g) zal door liegen,

Met een vermomde schijn, u arme ziel bedriegen:

C 2

Hy

mentarissen / die ont-kennen dat het lichaam ende bloet Christi / met een bleefselijke mondt / in de eernaerdighe Eucharistia ghenut wort. Iliricus in confessione Martinist. De liturgia. der Kalvinisten is niet meer als een Sacrillegium of heplich-schendinge besmet / en zo brengt (och lacer!) ontallijke zielen in de eeuwighe verdoemenisse. Stancarus, lib. de Trinitate contra Bullingerum Predikant van Zurich / en Calvinum te Geneve / als mede andere / numero 4. Wat Duphel heeft u / Calvine, berieft / met Ario den Zoone Gods te lasteren? wacht u Vriest-ten Hezer / en besonderlijk al ghy Ministers van de Boeken Calvini, ende hoor het meeste / in de Articulen der H. Drievaldicheyt en de Mensch-worpinghe Christi: want ze begripen een ongodtbyachtighe Leere / en een Arianse Gods-lasteringe / &c.

(*) Rom. 11.
v. 20.
Philip. 2. v. 12.
&c cap. 3.
v. 12. &c.

(*) Matt. 19.
v. 17. en 19.
Matt. 25. v. 34.
35, 36, &c.
Ziet ook
1 Cor. 3 v. 8.
2 Tim. 2. v. 5.
Jacob. 1. v. 12.
1 Petr. 1. v. 17.
&c.

(g) Lutherus
contra Artic.
Lovanienf.
Thesi 27. zent
by achten se-
rienlijk hoog
Kettters / en
herbzeent
ban de Kerke
Gods de
Zwinglianen
ende Sacra-

Hy is vervreemt van Godt, en brengt tot eenen val
Die zijn vervloekte Leer, voor Gods Leer volgen zal.
In Pestilenci-stoel is hy al langh gezeiten.

Arminiaan tegen de zelve.

Wilt ghy den rechten gront van hunne Leere weten?
Hun Sekte is bedrogh, en een verschrik'lijk werk:
Want, die, Godt-vruchtigheyt verbant uyt Godes Kerk.

Mennonist tegen de zelve.

Dit is den rechten aart van deze fraay gezellen,
Die al hun fouten op Predestinaci stellen:
Deze vermagh het al: Dus mijs-ze als de pest,
Of anders, ghy raakt voort in Lucifers gewest.

Katholijk.

Wat zal ik dan gaan doen? my aan 't gelove houden
Daar ons' Voor-ouders al hun zaligheyt op bouwden?
„ My dunkt, na mijn verstant, dat is de beste raat,
„ Vermits ghy-luyden zelfs malkand'ren niet verstaat;
„ Ja! zoo te zaam verschilt als 't Westen van het Oosten,
„ Waar-om ik zeker blijf in deze mijn propoosten.

Lutheraan.

Neen vriend, dat is vervalst: wy zien het licht nu klaar,
Dat langh' verborgen was, ja, meer als duyzent Jaar.
Lutherus Gods Propheet, een licht van alle mannen,
Die d'Roomze Paapze Kerk, als godloos, heeft verbannen,
Heeft ons dit licht getoont: het schijnt voor alle man,
Die (zoo hy zelve wil) dat ook ontfangen kan.
Wel vijf-tien Jaren (*b*) langh heeft hy een Kap gedragen,
Met Vasten, Misse doen gezocht Godt te behagen;
Beloofde zuyverheyt, gelijk meer and're doen,
Die van den *Anti-Christ* zich zoo mal laten broen.
Doch, na dat Godt zijn Geest hem had in 't hart gezonden
Terstont wierd deze bant der reynigheyt (*i*) ont-bonden.

Doen

(h) Lutherus
Tom. 3. Wittenb. part. 2. in
Commentar.
Psalmi 45.
fol. 48. s. 3.
Doen ik noch
Monnik
was/ hebbe ik
hy na vijf-
tien jaren
langh alle da-
ghen my be-
houmert/ en-
de ghekrupst
aet Sacrifi-
cium, ofte of-
ferhande te
doen/ met da-
sten/ waken/
bidden/ &c.
En Tom. 5.
lat. Wittenb. in
commentario
ad Galatas,
cap. 1. fol. 29.
Doen ik
Monnik was
bewaarde ik
de maaghe-
like reynig-
heyt/ gehoor-
zaamheyt/
ende armoe-
de/ en ik was
teenemaal
toe-gedaan
het baken/
waken bid-
den/ Misse
doen/ &c.
(i) Item, de
vitā conjugali.
Wacht en
hermeenigh-
buidicht/ en
is geen gebot/
maer meer
dan een ghe-
bot; dat wy
niet verbie-
den/ noch
kunnen laten
door-hy gaan;
ende het is
zoo noot-sakenlijc als eten/ en drijuen/ het lichaam zuiveren/ spouwen/ slapen ofte waken. Gelijc het in mijn
maght niet en is/ dat ik gheen Man en zoude zijn/ zoo en is 'et ook in mijn maght niet dat ik zoude wezen
zonder Vrouw.

Doen zag hy na een Wijf, een zuiver vat als hy,
 Een uyt-gelezen Nonn' kreegh hy aan zijne zy:
 Wegheyd' hy met de Wet; wegh Misse; wegh Autaren;
 Een Bisschop, als de rest, moet met een Vrouwe paren. (k)

Dit is 't gebodt van Godt, zoo *Paulus* ons getuyght,
 Die zijne Leer geheel na Godes Leere buyght.

Men vint ind' oude Wet een groot gebot gegeven,
 Ja! meer als een gebot, waar na zy mosten leven:

Laat ons dat volgen na, en vullen zoo de Aard.

Wilt ghy Gods Wet vol-doen zoo moet ghy zijn gepaart.
 Doen nam hy by de hant de Kerk te reformeren
 Met een verblijt gelaat, met brassen, slemmen, smeren:

Ja! 't gingh hem zoo ter hart, als hy een Beker hadt
 Verlangden hy ter-stont na het geheele Vat: (l)

Doch dronk ter eeren Gods. Wie kan hem dat benijden?
 Hy quam de Kerke Gods van 't jok des Paus bevrijden;

Die d'uyt-verkoren schaar met penitentie praamt,

Daar doch 't godt-zaligh volk geen strengigheyt betaamt,
 Die was voor d' oude Wet.

Katholijk.

Maar eer ik my zouw keere

Tot 't gene ghy my zeght, en volgen zijne leere,

Zoo most ik zien zijn last. Heeft hy ook goet bescheyt?

Lutheraan.

Wel vrient, wat vraagh is dat? Godt heeft zijn tong geleyt,
 En met den Heyl'gen Geest zoo zijn verstant door-scheenen,
 Dat hy nu lacht en jockt, daar hy eerst plagh te weenen,

Ja! hy is als een mensch die gantz is om-gekeert,

Zoo is hy door Gods Geest in-wendelijk geleert.

C 3

Hy

(k) Item, op die zelve plants / Editione germanica. Eer ik ghetrouwt waer / hadde ik by my zelve den geschikt / in dien ik eer hadde komen te stercken / als ik ghemeynt hadde / dat ik zelfs in deure des doots / met eenighe jonge Dochters ten minsten zoude onder trouwt hebben / &c.

(l) Hieronymus schijft van de bekooringhe des vleesch: het is een slepene zake / een dings bzuul. kan aan pe-mant licht des ze zichte ghezezen. Eustochia konde in deze zake Hieronymo te hulpe hebben gehoomen.

(l) Luther, na dat hy ghereert of aangewezzen was van Scioppio in Herenico, Elenchomio, Elencho 4. zept: Eer-tijds doen ik Monnik was / was ik / na den uiterlijken schijn / veel heyligher als

ik nu ben; Ik hadt meer / ik waakte meer / ik onthiel my meer / ik magerde mijn vleesch meer: Maar nu eet ik / ende ga ghekleet op een ghemeyne en gewoonlijke manier / en daar mint niet sonderlinghs in mijn leeren. Ik magh zinken / jochen / het dooz-hoofst toonen ende lachen / en den een gheboegelijke en genuegelijke mede-gast / ende als ik een Kanne Bier in de hant hebbe / begeere ik ter-stont het gheheele Wat / en ik doe dikwils een goede teuge ter eeren Gods,

(m) Lutherus *Hy heeft door dezen Geest Iacobi Brief verwezen, (m)*
d' Apocalyps ook onweerdigh g'acht te lezen:

Hy zagh wel dat de Paus de Tegen-Kristus was
 Van wie men in de Schrift zoo wond're dingen las.

Als hy den laatsten dagh, die Godt hem liet in 't leven,
 Met boerten en geneught de droefheyt had verdreven,
 Zo heeft hem 's nachts daar aan den Heer van hier gehaalt,
 Die zijn godt-zaligh eyndt tot die nacht had bepaalt.
 Dus raad' ik u ter-stont in het verbont te treden,
 Van zulke een schoon Geloof, gegront op zulke reden.

Katholijk, aan de and're.

Wel mannen, wat dunkt u, van 't geen ghy hebt gehoord?
 Is dit niet wel geleert een-stemmigh met Gods Woort?

Kalvinist, tegen de Lutheraan.

Neen vriend. wegh met dit volk: dees' factie der *Ciclopen*, (n)
 Zy zouden hunne ziel om een vat Biers verkoopen:
 Zy drinken nacht en dagh, besnijden 't Woort van Godt;
 Zy lasteren zijn Leer, en stellen 't al tot spot. (o)

Mennonist, tegen de zelve.

Dat's recht, en wel gezeyt: want ze niet anders leeren
 Dan voor zoo veel 't behaaght de Vorsten, en de Heeren:
 Zy voeden zich alleen met *Anti-Christi* roof,
 Dat is hun eenigh wit, en gront van hun geloof.
 Te prediken Gods Woort en zijn ze niet gezonden (p)
 Maar om te strelen 't vleesch, heel los en on-gebonden,
 Dat Godt en ons mis-haaght.

Armi-

(n) Calvinus, Admonit. 3. ad Westphalum, zept: de Lutheranen zijn hoofsichtige menschen / Ciclopen een hobaerdige factie van
 Meusen/ beesten/ wonderlijch blind/ desperatelij onbeschaamt/ niet anders als falschisen/ &c.

(o) Zwinglius in Reip. ad confessionem Lutheri. Ma-de-maal Lutherus nu dit/ nu dat zept van de-zelve sake/
 meynt hy zonder dwyffel/ dat-men die lichtbaerdigheyt magh gebuyghen/ in Gods Woort/ die de onbeschaamde
 Pielen plegen te gebuyghen in het dobbelen. Ende in Epist. ad Lutherum: wy oordelen u (Luthere) te zijn een
 berleyder/ bedrieger en spottet met Christo, die erger is als Marcion. Campanus in collatione lat. Lutheri. Tom. 2.
 cap. de Advers. fol. 354. zept ront w't: 300 zekher als Godt Godt is/ 300 zekher en dubbelse logenaar is Lutherus.

(p) Menno Symons lib. de Christiana fide, Tit. de fide Lutheri. Als men komt tot de Medicanten (der Lutheraanen) die hun beroemen Gods Woort te hebben/ ghy zult bevinden/ dat de zonnige zijn openbare logenaars/
 zonnige dyonlaats/ en dat-ze zoeken een ledigh/ gemakkelij/ geneuegelij/ en gerust leven: Met berleydinge
 en berleydinge boeden ze hun niet den roof van Anti-Christ, en zy spreken 300 veel als de aartze en vleeschelijke Ma-
 gistraat berdzagen/ en hoogen wil. Idem libro qui inscribitur fundamentum cap. de Doctr. concinnator: Ik weet
 zekher dat 30 (Lutheraanen) buyten de Geest/ zendinge en het woort zijn/ &c.

Arminiaan, tegen de zelve.

Te vullen hunnen buik

Dat is al hun vermaak, dat is al hun gebruik.

Zoo gingh hun *Luther* voor, en 't dunkt hun meer als reden

De stappen huns Patroons ook waerdigh na te treden :

Dus, met een woort gezeyt, hun buik is hunnen Godt,

Hun troost, en hun vermaak, huns harten vreught en lot.

Katholijk.

Wat dingen hoor ik hier!

Mennonist.

Laat al dees gasten loopen

En komt tot onze Kerk, wy zullen u her-dooopen :

De Kinder-Doop verlaat, de Schrift weet daar niet van

Ghy moet zijn onder-recht eer men u Doopen kan.

Menno dat was een man ! die had Gods Geeft ontfangen,

Die wy verwachteden zoo langh, met groot verlangen.

Lutheraan, tegen de Mennonist.

Waar-men de Kinder-Doop in de Schrifture vant,

Dat wort ons niet gevraagd van luiden met verstant

Begaaft : maar dit is 't werk van zinne-loze wijven,

Aan wie het eigen is te knib'len en te kijven.

Indien het alles moet in de Schrifture staan, (q)

Toont dat-men zonder Doop een Kint moet laten gaan.

't Apostolijk gebruik (*) leert ons de kind'ren Doopen :

Want van hun tijden af heeft-men altijt geloopt

(q) Luth.
serm. contra
Anabaptistas.
Dat de We-
der-doopters
zegghen / dat
het nergens
in de Schrif-
ture staat dat
de kleine kin-

deren gheloofd hebben / of ghedoopt moeten werden / &c. Goede en berstandighe Christenen en eyschen zulks
niet van ons / dat doen kijsachtighe en booze menschen / om dat-ze zouden schijnen wijs te zijn. Daar-en-
hoben / en brengghen-ze niet een Schriftuur-plaats op / welke zegt : ghy moet oude Luyden Doopen en geen
Kinderen. De gewoonte onder-honden van de over-leveringhe der Apostelen, leert, dat-men de Kinderen moet
Doopen.

(*) **N**ooteert en aan-merkt hier / Beminde Lezer / 't ghene hier notērens en aanmer-
kens-weerdig is / hoe onze nieuwe Evangelische tegen de Katholijke / wegens de
Gods-dienst twistende / niet en willen erkennen ofte aan-nemen / als alleen het gesche-
den Woort Gods / dat is de W. Schrifture; zeggende de-zelve alleen een Norma ofte regel
des

des Geloofs te zijn. En verwerpen volgens dien alle Traditien of overleveringhen / en de Authorteyt zoo der Vaders als Katholijcke Kerke / voorsz. gevende die alleen menschen te zijn of upt menschen te bestaan / en derhalven in deze overleveringhe hebben kunnen / ende noch kunnen doelen. Maar als ze weghens de kinder-doop tegen de Weder-doo-pers hun moeten beschermen / en de-zelve niet fondament staande houden moeten-ze de overleveringhe der Kerke / ze willen / of ze willen niet / aan-baerden / en tot de-zelve / om niet over-wonnen te worden / hun toe-blucht nemen. Want de Doop der kinderen in geenerlepe maniere upt de H. Schryfture kan bewezen werden (te weten niet van hun / maar wel van de Katholijken / als die de woorden Christi Joannes 3. v. 5. Ten zy dat yemant ander-werf ghebooren worde upt den Water en Geest, &c. houden zekerlyk van den Doop gesproken te zijn / dat meest van hun allen gelooghent wort) ghelyk Luther hier niet dypsterlyk / en in libro de Pastoribus met openbare woorden genoegzaam te ketenen geeft. En die de moepte gheleest te nemen en lezen het tweede Boek van Florimond Remond cap. 3. Sect. 6. die zal al-daar bevinden een Disputatio, of Geden kavelinge / gehouden tusschen Oecolampadius een vermaact Leeraar onder de Zwinglianen / en verscheyde Verdoopze Vermaanders / en dat wegens de kinder-doop / in de tegen-woordigheyt van den Staat van Bazyl (in Zwitser-landt). Al-waar ghy kunt zien dat de ghemeelde Oecolampadius de wapenen der Katholijken in de hant neemt om de Weder-doo-pers te over-winnen / en dat hy zich niet met de Schryfture / maar met de over-leveringhe der Kerke behelpt. Neemt dan hier op acht ghy gepretendeerde Gereformeerde / en hoe onbedachtelyk dat ghy lypden de Apostolische overleveringen (die de Katholijcke Kerke / met reden / voorsz. een on-beschreven Woort Gods hout) verworpt. en u alleen (zoo het schijnt) in de Schryfture beslupt; die alleen / als alle dingen ter zaligheyt noodigh in zich begrip-pende / aan-neemt; daar ghy ook een der voornaamste Hoofst-stukken des Geloofs (als is het H. Sacrament des Doopzels) upt de Schryfture niet en kunt bewyzen! geeft Godt de ere / en om-helst de onverbalschte waarheyt / die ook beneben de Schryfture / in de over-leveringhe der Kerke (volghens de leeringhe des Apostels Pauli 2 Thessalon. 2. v. 15. ghebonden wort. En om zulks te doen / laat u benebens dien grooten Leeraar der Hepheden / den H. Augustinus beweghen / van dewelke ghy lypden zontijts ook wat weck schijnt temaken / en dewelke Calvinus lib. 3. Instit. cap. 3. §. 10. een hepligh man noemt; en lib. 4. cap. 14. §. 26. *Fidelissimus & optimus Antiquitatis testis; corpyheus & Princeps omnium Theologorum.* Een alder-getrouwste en beste ghetuyghe der outheyt / en het voornaamste Hoofst van alle Leeraars in de H. Godtheyt. Hoort dan in deze materie zijn woorden die ghezien kunnen worden lib. 10. de Genes. ad litteram. en lypden in ons Weder-dypt over-ghezet al dus: De gewoonte van ons Moeder de Kerke in het Doopen der kleyne Kinderen, en is gheen-zins te verachten, noch ook als over-vloedigh te rekenen, noch ook te ghe-looven, ten ware zake dat het was een Apostolische overleveringhe. En / dit en heeft niet alleen plaats in de materie des Doopzels: maar ook in andere zaken van gheen minder belangh. Ja de zekerheyt van dit mijn zegghe kan-men upt-drukkelijck bevesticht zien in de Schryften der Calvino-Gereformeerde-Godt-geleerde zelfs: want de vier bekende Doctoren en Professores van Leyden / namelijk: Joannes Polyander, Andraas Rivetus, Anthonius Waleus, en Anthonius Thylus stellen gheen kleyne zaken van belangh onder de Traditien ofte over-leveringhen / en zijn derhalven aan-merkens waerdigh. Het Boek daar zulks in kan ghezien worden is Synopsis purioris Theologiae, de plaats is Disput. 4. Artic. 29. al-waar zy al-dus spreken: *In censu traditionum Sc. haec axiomata collocanda censemus: Infantes Christianorum esse Baptizandos: Ceterum Domini mulieribus esse impertiendam: Iesum Christum esse Deo Patri suo quodam seu essentialem: Duo esse nimirum, Baptismum & cenam Domini, novi foederis Sacramenta: Baptismum non esse iterandum: Apostolos ex inspiratione Spiritus*

Spiritus Sancti diem Dominicam selegisse in locum diei Sabbathi a Iudæis usque ad ipsorum tempora sancti ficati. Dat is: Onder de overleveringen oortheelen wy dat te stellen / zijn deze na-volghende sententien. 1. Dat de kinderen der Christenen gedoopt worden. 2. Dat de Vrouwen het Nachmaal ontfangen. 3. Dat Jezus Christus Een-wezigh is met zijn Vader. 4. Datter twee Sacramenten des nieuwen Verbonts zijn / namelijk de Doop en het Avontmaal. 5. Dat-men niet en magh Ver-doopen. 6. Dat de H. Apostelen door inghebinghe van den H. Geest den dagh des Heeren (of de eerste dagh der Weke) hebben verkoozen in de plaats van de Joodtze Sabbath / die tot hunne tijden geheplight wierde. En daar boeghen-ze noch by: *Et similia*, en dier-gelyke / *que nosterque nos traditiones Apostolicae a quibusdam Patribus nuncupantur.* Die van zominige Out-baders Apostolische over-leveringhen ghenaamt worden. Nameliks van Origenes in cap. 6. ad Romanos. van Augustino lib. 4. de Baptismo-contra Donatistas cap. 23. desghelyks van Theodoreto lib. 1. cap. 8. Hist. Ecclesiast. Item, Epiphanio Haeres 69. adversus Arianos. en van andere. Beminde en waarheyt-lievende Lezer / wat zal men van zulke menschen ghevoelen die al toos roepen dat alle het geene zy leeren en ghelooven klaar ende naakt in de Schryfture gheschreeven staat / en nochtans hier bekent staan dat zulke groote en aan-zienlyke punten / ons door de overleveringen bekend zijn / en by gebolgh upt kracht van dien geloof en gheleert worden? Zijn dit gheen strydigheden in de Leere? zijn dit geen *contradictiones*? 't Is waar / om dat-ze noch niet t'eenemaal zonden schijnen ghedwonghen te zijn deze stukken de Traditien over te geven / lappen ze 'er een *Equipollentiam Analogicam* ('t welke men kan over-zetten: een gelijk-maghtige over-een-koominghe) by / door de welke deze punten beneffens andere die klaar in Schryfture staan / met de Schryfture over-een koomen. Maar arme upblucht! wat bedenkt den mensche al niet als hy verlegghen is / om middeelen te zoeken / zich zelven te helpen! waar staat doch deze *Equipollentia Analogica* in Schryfture? Doch om hier niet te langh op te staan / 't is ghenoegh dat-ze beneffens die gheciteerde Daders bekennen / dat het Apostolische over-leveringen zijn / en dat-ze al-zoo tot de Katholijke Kerke over-koomen / en de leeringhe der Katholijke / in dit groote werk / gedwongen zijn te omhelzen / en haar gemeen zeggen: dat alles in Schryfture zoo naakt staat / datter geen Traditien plaats en hebben / stil-swijgens toestaan ontwaachtichigh te zijn. Ik en wil hier noch niet onderzoeken wat het onbepaalde woort *Et similia*, en dierghelyke / noch in zich zoude kunnen begripen. Godt weet / wat deze Doctoren (boven de voor-gaande) niet al Hoofst-stukken in dit woort besluften! En dit zijn lypden die het volk wijs maken / dat-ze niet als Schryfture ghelooven / niet als Schryfture en volghen / en dat alles in Schryfture moet gheschreeven staan. *Anguis latet in Herba.*

Met kinderen ten Doop. Dus neemt hun Leer niet aan
Is't dat ghy niet en wilt in d'euwighyit vergaan.

Kalvinist, tegen de zelve.

Waar't dat ik mijn verstant en penne wilde kanten (r)
Tegen dees' valsche Leer, en harzelooze Quanten,

D

Ik

(r) Calvinus
Instruct. ad-
vers. Anaba-
pistas, zept:
zoo ik wilde
schrijven te-
ghen de dwa-
lingen en bal-

sche opinien der Weder-doopers / ik zoude een zoo groote diepte in-treden / dat ik niet weder te rugge en zoude kunnen keeren: want dien hoop van and're zichten der Kettersen verscheppen is / om dat-ze niet alleen en dolen in zommige zaken / maar / zijn gelijk een wilde Zee van verschefftelijke fotternpen. Al-zoo dat ghy qualijk een Weder-doopers hoofft vint / het welke niet en heeft in-gezonken eenige opinie verscheppen van de and're,

Ik hadde nooyt gedaan : want daar is niet een hooft
 Dat van zijn Broeder niet verscheyden wat geloofst :
 Dus raad' ik u het best wilt deze ketters mijden,
 Die tegen Godes Woort en ware deughden strijden.

Arminiaan, tegen de zelve.

Ziet ghy s' uyt-wendigh aan, de deugt schijnt d'oogen uyt,
 Zoo ghy-ze onder-taft, ghy vint een looze guyt.
 Dit is recht zulk een volk gelijk de Hipocrijten,
 Wien *Christus* hunne fout gelieft heeft te verwijten :
 Met honigh-zoete-mont komen z' u spreken aan,
 Maar doen dees' zoetigheyt in bitt're gal vergaan.
 Laat varen dit gespuys. Maar wilt ghy na dit leven
 In het gestarnt Paleys met Gode zijn verheven,
 Zoo stelt u in 't getal van onz' verdrukte Kerk,
 Zoo wort ghy in 't geloofen deughden vroom, en sterk.
 't Is waar dat *Luther* eerst de Kerk quam Reformëren :
 Maar liet veel on-gedaan : En die na hem quam leren (s)
 En rechte niet veel uyt ; dus bleef veel on-volmaakt ;
 Doen quam *Iohan Kalvijn*, maar heeft 't niet al geraakt.
 De laatste van hun al, is onze Kerk gekomen,
 Die al het on-vol-maakt geheel heeft wegh-genoomen.
 Wy zullen u van als doen zulk een goet bescheyt,
 Dat ghy alleen by ons zult vinden zaligheyt.

(s) Deze was
 Menno Symons.

Lutheraan, tegen de Arminiaan.

Wacht u voor dit nieuw' volk, voor dees' Socinianen, (t)
 Die heel scheur-zuchtigh zijn en halve Arrianen.

Kalvinist, tegen de zelve.

Zy keren 't onderst op, zy stellen Magistraat (v)
 Boven de Dienaars Gods, en g'heel de Kerke-Raat.

't Is

(t) Henricus
 Welsingius lib.
 de off. Hom.
 Christi cap. 5.
 zegt: waar-
 om ook Jezus
 Christus, die
 onzen Godt
 niet en is/ &c.
 Item, P. Cu-
 pus heeft aan
 Joanni Tau-
 rino her-
 waart/batter
 onder de An-
 monitanten

werden gehouden die aan de eenwige Godthent Jezu Christi thijfelen. Die meer van deze sake begeert te weten/
 leze het Tractaat van Joannes à Lodeſkeyn Predicant tot Zoeter-woude/ pag. 21. en boornamelijk pag. 25.
 (v) Joannes Wrenbogaart in zijn Tractaat van het Ampt en Ruthoriteit eener hooger en Christelijke Oe-
 righeyt/ in Kerckelijke zaken/ fol. 33. zegt: Daar zijn Machten en diensten de een onder de and're gheord-
 neert/ ende al-dus gestelt: - Gods Woort. Keyser. Dienaren des Woorts.

't Is wrevelachtigh volk dat nimmer is te vreden,
De Sacramenten al zy met de voeten treden,
Zy kennen 'er niet een.

Mennonist, tegen de zelve.

In de Dry-Eenigheyt (scheyt.
Gaet hun Leer vry wat los, (x) dies zoekt geen meer be-

Katholijk, aan de Libertijn.

Met wie van hun hout ghy't? Ik hoor u niet eens spreken.

Libertijn. ()*

Ze hebben alle vier aleven-veel gebreken.

Wilt ghy wel zijn bedacht? hun al te-maal verlaat,
En doet dat ik u zegg', dat is den besten raat.

Gebruyk den schoonen tijt die Godt u heeft gegeven,
Als dit zal zijn vol-eynt en komt 'er geen nieuw' leven,

U hoeft met roozen kroont eer dat-ze zijn vergaan,

Laat van uwulpzigheyt al om een teken staan. (y)

Doet dat u harte lust; en vrees geen pijn der Hellen,

Laat deze fabel nooyt u droevigh hart ontstellen:

Dit is der menschen vont, de kind'ren tot een dwangh,

Die anders al te licht gaan een verkeerde gangh.

Katholijk.

Fy, fy met dit geraas, wegh, wegh met zulke woorden,

Het is my hart'lijk leet dat ik-ze ooyt aan-hoorde:

Het schijnt dat Lucifer zijn put ge-opent heeft:

Want nooyt en hoord' ik zulks van eenig mensch die leeft.

Maar Mannen hoe zoud' ghy my willen Reformêren?

D 2

Kalvi-

(*) **L**ibertijnen (die anders Dyp-geesten genaamt worden) zijn zoo-danige menschen die alle zooften van Gods diensten bespotten en 'er zelfs gheen en hebben; meenende het niet nodigh te zijn en Gods dienst te oeffenen: maar dat het ghenoech zy een burgerlijke rechtvaardigheyt te betrachten/dat is / niemant te hoort te doen. En onder-tusschen dienen-ze geen ander Godt als hun eppen lichaam. Wezende gants niet ongelijk die gene daar den Apostel Paulus van spreekt / Philip. 3. v. 19. zeggende: welkers Godt de buyk is, en welkers heerlijckheyt is in haar schande, dewelke aartze dingen bedenken.

(y) Ziet van dit zeggen der goddelooze, Sap. 2. v. 2. 8. ende 9.

(x) Welsingius lib. de officio hom. Chrikt. fol. c. 5. pag. 6. Wy willen dat hoor dezen tijt dit ghe-noegh zy om deze groote dwalinge der Evangelische te openbaren/wanneer zy met de Evangelische ghezinde staande houden / dat niet alleen de Vader Jezu Christi. Maar ook mede de Soone Gods als mede den H. Geest zy dien onzen eenigen Godt/ Schepper des Hemels ende der aarden. En Fol. D. 3. Men zoude hier wat moghen zegghe van de dwalinghe der Evangelische / dat de H. Geest zoude een persoon zijn. Ibidem. Hier-upt volght dat hy ook zelf gheen persoon en is maar een kracht en werkinge.

Kalvinist.

(†) Ziet/ Door't puur geschreven Woort. (†)

Beminde
 Uzer / hoe
 elk van de
 nieuw'-ge-
 zinde met
 even groot
 recht de
 Schrifsture
 zeght te
 volgen; en
 wat vas-
 tigheyt/
 zoo wel by
 den eenen
 als ande-
 ren / in de-
 zen / wert
 gebonden.

Lutheraan.

Ik ook door 't Woort des Heeren.

Katholijk, aan de Menmonist.

En ghy?

Menmonist.

Door't zelve Woort.

Katholijk, aan de Arminiaan.

Hoe ghy?

Arminiaan.

Ik leer ook anders niet

Dan dat den Heyl'gen Geest in de Schrifstuur gebiet.

Katholijk, aan hun alle.

Hoe veel Schrifturen dan zijn 'er togh wel te vinden?

Lutheraan.

Niet meer als een.

Kalvinist.

Een.

Menmonist.

Een.

Arminiaan.

Een daar w'ons aan verbinden.

Katholijk.

Wie van u vieren heeft dat eenige Gods Woort?

Lutheraan.

Ik.

Kal-

Kalvinist.

Ik.

Mennonist.

Ik.

Arminiaan.

En ook ik:

Katholijk.

Maar zeght my nu eens voort.

Is 'er maar een Gods Woort, en dat by elk te vinden?

Aan wie zal ik my dan met 't meeste recht verbinden?

Aan u, u, u, of u? want u Leer is niet een.

Lutheraan.

Wy hebben 't beste recht, dus komt by ons alleen.

Wy zijn van Godt geleert. (a)

Kalvinist.

Ons geeft getuyght van binnen (b)

Dat wy alleen verstaan Schriftuurs-verborgen-zinnen.

Aan *Zwinglio* eengeest zich heeft geopenbaart, (c)

Die hem het recht verstant der Misse heeft verklaart:

Of hy was wit, of zwart, dat is hem heel vergeten;

't Geschiede in zijn droom, dus kost hy dat niet weten. (†)

Mennonist.

Ons hoopke kleyn, den zin van Godes Woort verklaart,

Dat voor de Wijze zelf verborgen wort bewaart.

Arminiaan.

De Opper-harders stem speelt zoo in onze ooren,

Dat wy geen and're stem en zouden kunnen hooren.

D 3

Katho-(a) Jesa. c. 54.
v. 3.

Joan. 6. v. 45.

(b) Rom. 8.

v. 16.

(c) Zwinglius
in subsidio

Eucharistiae.

D. II. & D. III.

zept: Als den

dertienden

dagh aan-

staande was/

(ih verhaal

waarachtige

dingen/ ja 300

waarachtigh/

dat mijn ghe-

weten my

dwinght (die

het zoekt te

herberghe)

upt te storten

't gene de Hee-

re my mede-

gedeelt heeft/

wel wetende

hoe ik my

te helpot-

cen en te belachen stelle.) Als dan / zegge ik / den dertienden April nakende was / docht my in den droom / dat ik met een groote waan-lust wederom disputeerde met den Scriba mijn weder-partij / (want dezen was Katholijk en disputeerde tegen Zwinglium) en dat ik stom bleef dat ik niet en konde upt-spreken het geene ik wiste waar te zijn / aan-gezien mijn tonge haar weldaet my wepgerde. Welke blyze my zeer scheen te ont-steilen / gelijck de droomen gemeenlyk de menschen bedrieghen : (want ik en vertelle niet als een droom / al-hoe-wel het niet kleyn en is / dat wy door den droom gheleert hebben / Godt zo de eere / tot wiens heerlijkheyt wy dit openbaren). Doen scheen 'er een Vermaander by my te staan / of hy wit of swart was en ghedenkt my niet : want ik vertelle een droom / &c.

(†) Den Lutherschen Schlusselfbergius is van gheboelen in Proæmio Theolog. Calvinist. dat het een zwarte geest was : 't welk niet on-gelooflyk schijnt.

Katholijk.

Wat wonder dingh is dit; daar is maar een Gods Woort,
Dat hebbenz' alle vier al even wel gehoord.

Ja, zijn ook al verlicht door eenen geest van binnen,
En koomen nochtans voort met vier verscheide zinnen.

Wel hoe! is niet Gods Geest, een Geest van eenigheyt?

Gewislijk. volgt dan klaar, dat die hun dus niet scheyt,
Dat-ze elkanders Leer voor Kettery verdoemen: (men:
En noch durft elk op 't hoogst zich van deez' Geest beroe-

Doch gaan al even los. Niemand brengt reden voort,

Waar-om hy meest van al, van ons moet zijn gehoord.

Men ziet nooyt in hun Kerk een werk van Wonder-werken,
Om hun verwaant Geloof, of zeggen te versterken.

Zoo dat ik dan, met recht, niet meer tot d'een kan gaan

Als tot de and're drie, dus laat ik z' alle staan.

Dat yemant open-baar magh ergens Preken, Leeren,

Dat heeft zeer weynigh kracht om my tot die te keeren:

Dit is der Vorsten werk, (*Nota*) licht komt 'er morgen een

Die straks een ander soort komt helpen op de been.

Zouw' ik dan mijn Geloof aan Princen stellen binden?

Zoo waar ik als een riet, dat waayt met alle winden.

Neen Mannen, het Geloof is niet van zulken aart,

Dat moet met rijp beraat zeer wijslijk zijn aan-vaart.

Dus dwinght my mijn gemoet, u al *Adieu* te zeggen:

Want ik kan 't out Geloof niet zonder reën verleggen;

Dat zoo veel hondert Jaar ons Ouders heeft behaaght,

En magh van my niet zijn lichtvaerdelijk verjaaght.

Dus vrienden, zoo g' u ziel lieft, als ghy zoud' behooren,

Deez' nieuwigheyt legt af, wilt na u Moeder hooren;

Dat's

(Nota.) Zy
(zept een
zekere)
verand'ren
met hun
Heer,
Van Na-
tuur-wet en
van Leer:
En booz-
namelijk
in Duijtz-
lant; welke
waarheyt
wy (onder
andere)
kunnen
zien om-
trent het
gheen zich
in den
Keur-boz-
stelijke
Pfaltz
verschey-
den malen
heeft toe-
gedragen.

Want den Keur-vorst Frederich van Katholijk Luther's geworden zijnde / heeft deze nieu-
we aan-ghenomen Gods-dienst ook verlaten / en is Kalvinist ghetworden / (want, wat
nieuws verheught het hart). Ludowich zijn Zoon / (de Vader over-leben zijnde) de Regee-
ringhe aan-ghenomen hebbende / verjaaght de Kalvinisten en her-stelt het Lutherdom.
Daar-en-tegen Johan Kasimier, Gouverneur en Dooght van Frederich de Na-volger en
Erf-genaam van Ludowich verblijft weder-om de Lutheranen / en her-stelt de Kalvini-
sten. En 'elkens most ook het volk veranderen als de Dorst nieuwe betanderinge in het
hoofst quam. Ziet Florim. Rem. het 1. Boek des tweeden deels, cap. 9.

- Dat's *Christi Iesu* Bruyt, doet doch na haren raat,
 Op dat ghy 't niet beweent al eer het is te laat.
 „ Dat is de oude Kerk, de Kerk der Katholijken,
 „ Daar 't u heeft goet gedacht (ô droefheyt!) van te wijken,
 „ Na eygen zin, en lust; en zonder goet bescheyte
 „ Te geven van die daat. Ghy hebt u zelf bereyt
 „ Nieuw' Leringen zeer veel; die tegen d'oude strijden,
 „ En die ook onder u zelfs veel niet kunnen lijden.
 „ De eene is *Mennist*, d'ander een *Lutheraan*
 „ De dard' is *Remonstrants*, de vierd' een *Kalviniaan*;
 „ En wat voor Zekten meer zijn 'er doch niet te vinden,
 „ Die alle zonder reên zich tegen ons verbinden!
 „ Hundekzel is Gods Woort, 't mom-aanzicht is de Schrift,
 „ Die yeder, na zijn zin uyt-leyt, en na zijn drift.
 „ Elk na zijn harzen-pan wil Gods Kerk Reformêren,
 „ O groote dulligheyt! en prediken en leeren
 „ Na eygen-zin en lust. Elk roept: mijn leer van Godt
 „ Zijn oorspronk heeft; maar ziet! ghy sehijnt 'er mē de spoor
 „ Tedrijven. want waar is 't gehoort? of ooyt gelezen
 „ Dat Gods Kerk in 't Geloof zal doolen? en het wezen
 „ Der-zelver heel vergaan? dat zy gereformeert
 „ Moet zijn in deze tijt, en weder-om her-keert
 „ Tot d'oude zuyverheyt? (*) Ja! en dat van u lieden,
 „ Die zoo verscheyden zijt, en Gods Woort gaat bedieden:
 „ Dat 't ook zich zelfs niet lijkt? zouw 't van u luyden al
 „ Gedaan zijn, die gedeelt zijt in zulk groot getal?
 „ Elk een, van u, roept uyt: 't is 't best dat wy u leeren,
 „ By ons is 't waar Geloof, d'op-rechte Kerk des Heeren:
 „ En niemant is 'er, die, kan toonen meer bescheyte
 „ Dat zijn leer beter is, als die ook wort verbreyt

(*) Men
 leeft wel in
 de Heilige
 Schriftu-
 re / onder
 andere
 Matt. 24.
 v. 11. en
 2 Pet. 2. v. 1.
 Datter in
 de laatste
 tijden val-
 sche Pro-
 pheten, of
 valsche
 Leeraars
 zullen op-

„ Van

staan, die verderfelijke Ketteryen zullen invoeren; en dat veele hun verderf zullen na-volgen, door dewelke de wegh der waarheyt zal gelaet worden: Maar nergens zult ghy vinden / datter her-stellers of reformateurs der Kerke / ghelyk deze luyden booz-geben / te verwachten zijn. Weshalven wy meer redenen hebben te gelooven deze gepietende Reformateurs van het getal dezet valsche Leeraars / als wel her-stellers en her-boymers der Kerke Christi te wezen.

- „Van and'ren die ghy zelfs een-parigh gaat verdoemen,
 „En hun met zulk groot recht van *Christi* leer beroemen.
 „Och, wat een zotterny ! och dat ghy niet en ziet
 „U blintheyt al-te-maal ! en dat ghy niet en vliet
 „Dees losse nieuwigheyt ! uw' Leringh' nieuw-gevonden,
 „Die m' zoo verscheyden ziet uyt Godes Woort verkonden.
 „Godt heeft by u de naam : maar eygen wil, 't verstant
 „Der menschen heeft u Leer, en niemant aârs geplant.
 „Ik bidd' u al-te-zaam, hebt acht en wilt bemerken,
 „Dat niet de ware Leer by u zy, of u Kerken,
 „Vermits u groot verschil : Maar datze staat gezet
 „Al-waar de *Vrede-Godt* den *Sathan* heeft verplet (d)
 „Met zijne voeten, zoo, dat noch de poort der hellen,
 „Of ander quaat gespuys, die haar gedurigh quellen
 „Haar over-winnen kan. (e) Die vast staat op zoo'en steen,
 „Die noch door storm of wint verbreken kan in tweên. (f)
 „Wat 's dit doch voor een Kerk ? het is de Kerk van *Roomen*
 „Waar van dat *Paulus* zeyt, dat haar geluyt vernoomen
 „Is door de gantze werl't. (g) Deez' Kerk is Gods gebouw:
 „Deez' Kerk is Katholijk ; aan wie dat Godt zijn trouw
 „Gezwooren heeft, (h) en, dat hy haar nooyt zal begeven
 „Zoo langh de werelt staat, zoo langh 'er menschen leven. (i)
 „'t Welk ook de tijt bewijst : want ze is nooyt vergaan,
 „(Daar Kettery verdwijnt) zy blijft gedurigh staan.
 „'k Verzoek dan vrienden, 'k bid, ey wilt niet langer dwalen
 „Begeeft u tot deez' Kerk, daar alleen is te halen
 „Ziels-heyl en zaligheyt : waar in Godt heeft gesticht
 „Zijn waarheyt ; en vertoont aldaar het eenigh licht
 „Zijns Woorts. Hier is 't Geloof, waar in Godt neemt behagen
 „En die daar buyten zijn en hebben niet als plagen
 „Te hoopen : want voor-waar daar is geen zaligheyt,
 „Als in deez' Roomze Kerk, den armen mensch bereyt. ☞

☞ **B**emerkt / tot beslupt van deze verhandelinge / I. Dat het waacach-
 tigh en zeker is datter maar een eenighe ware *Christelijke* Kerke is /
 want daar staat Cant. 6 v. 8. Een is mijn Duyve mijn volmaakte. En *Paulus* Ephes.
 4 v. 5. zept upt-drukkelijck : Een geloove een Heere ende een Doop. II. Datter

bupten

(d) Ziet Rom.
16. v. 20.

(e) Matt. 16.
v. 18.

(f) Matth. 7.
v. 25.

(g) Rom. 1.
v. 8.

(h) Hoseæ 2.
v. 18.

(i) Matth. 28.
v. 20.

Buypen deze Kerke geen zaligheyt en is te binden (niet meer als 'er behoude-
nisse des levens was voór die ghene die buypen de Kerke Noachs waren). Dit
betuyghe Paulus weder-om in den Brieft totten Hebreëen cap. 11. v. 6. als hy
zept: Zonder geloove is 'et onmogelijk Godt te behagen. En onzen Zaligh-
maker Marci 16. v. 16. Die niet gheloofte zal hebben zal verdoemt worden.
III. Dat deze Kerke buypen de welke geen zaligheyt en is / is de Katholijke
Kerke / welken naam haar is ghegeven in het Spinbolo der Apostelen of de
twaalf Articulen des Geloofs / want daar wort ghezept: *Credo Sc. Eccle-
siam Catholicam*. Ik geloove een Katholijke Kerke. (En met deze benaminge
is de ware Christelijke Kerke / altoos ghenaamt geweest). Van welke Kerke
dan Augustinus (een uyt de rest der Vaders genoomen) sprekende / zept: *Extra
Ecclesiam Catholicam totum potest quis habere, praeter salutem. Potest habere hono-
rem, potest cantare Alleluja Sc. Sed nusquam nisi in Ecclesia Catholica Salutem po-
terit invenire*. Dat is: Buypen de Katholijke Kerke kan neman alles hebben/
uyt-ghenomen de zaligheyt. Eere kan hy hebben/ hy kan Alleluja zingen &c.
Maar nergens zal hy zaligheyt kunnen vinden / als in de Katholijke Kerke.
Ziet hem in Concione de gestis cum Emerito. En Epist. 152. ad Donat. *Quis-
quis ab Ecclesia Catholica fuerit separatus, quantumlibet se laudabiliter vivere existi-
met, hoc solo scelere, quod a Christi unitate disjunctus est, non habebit vitam, sed ira
Dei manet super eum*. Alle die ghene / die van de Katholijke Kerke is af-gezon-
dert / hoe loslijc hy ook meent dat hy leeft / zoo en zal hy geen leven hebben/
maar de toozne Gods blijft op hem / om deze misdaat alleen / dat hy van de
eenigheyt der Kerke Christi is af-gescheyden. Maar nu is de Quæstie/waar/
of hy wien / deze Katholijke Kerke te binden is / dewijle dat elc gaern zich
die naam van Katholijc aan-matighet? Daar is noopt Sectaris in de we-
relt gheweest / of hy heeft willen Katholijc heeten / en onze heden-daaghze
nieww- ghezinden/ hoe-danigh die ook zijn / zeggen hun Katholijc te wezen.
Wat raat nu hier mede? Ik Antwoorde / dat die Kerke die ten allen tijden
en by alle Volkeren de naam heeft ghehat van Katholijc en niet van eenigh
Auteur (ghelijc de Arrianen de naam voeren van Arius, de Nestorianen/
van Nestorius, doet 'er by de Lutheranen en Calvinisten van Lutherus en
Calvinus, &c.) dat die de ware en eygene Katholijke Kerke is. En daar-en-
teghen de and're niet. Dit bevestige Ik weder-om uyt Augustino contra Epi-
stolam fundamenti cap. 4. Tom. 6. al-waar hy de naam van Katholijc stelt tot
een ken-teken der ware Kerke; en voór een reden die hem in die zelve Kerke
heeft ghehouden/ want zept hy: *Tenet me Ecclesia Catholica nomen Sc. My
hout in de Kerke de naam van de Katholijke Kerke*. Waar-op ik dan voort ga
en zegge ten IV. Dat alleen en anders geen Kerke de Katholijke Kerke is/
als de Roomse Kerke / dat is alle die particuliere Kerken die met de Kerke
van Roomen eens gevoelen en met de-zelve oer een-koomen. Si den is/om
dat deze alleen ten allen tijden en van alle menschen Katholijc is ghenaamt
gheweest / en noch ghenaamt wort / en dat-ze ook alleen dezen naam boven
alle / die mede wel zulcs gaern pretenderen/ behouden heeft/ en noch behout;
en dat het met de Roomse Kerke gaat / ghelijc Augustinus zept / dat het in zijn
tijt in de Kerke Christi deze name aangaande/ gegaan heeft. Voort dan zijn
eyghen woorden in de voór-gheroerde plaats: *Tenet me postremo ipsum Catho-
lica nomen, quod non sine causa inter tam multas hereses, sic ista Ecclesia sola obrinuit,
ne cum omnes heretici se Catholici dici velint: Querenti tamen peregrino alicui, ubi*

ad Catholicam conveniatur, nullus haëreticorum, vel Basilicam suam, vel domum audeat ostendere. *Hy* / hout zept *hy* / vooz 't laaste de naam van Katholijch / die niet zonder oorzake deze kerkte alleen / onder zoo veel ketterpen zulks heeft behouden / dat hoewel alle ketterg met de naam van Katholijch zich willen laten noemen / nochtans is 't dat een vzeemdelingh vzaaght / waar-men na de Katholijke kerkte gaat / niemant van alle ketterg zal durven / of zijn hupg / of kerk aan-wijzen ofte noemen. Of nu deze naam by de Roomg-gezinden al-dus plaats heeft / ofte niet / en daar-en-tegen 't geene Augustinus de ketterg van zijn tijdt toe-schrijft / aan onze nieuw- of aan de Roomg-Katholijken ; laat ik alle verstandigen / zonder vooz-oordeel in-ghenoomen / na waarheyt oordeelen. Hier komt noch by. I. Dat Paulus zept / als boven is aan-gewezen / van de Roomze kerk : Ik danke mijnen Godt, door Jesium Christum, dat uw gheloove verkondicht wort in de geheele werelt. *Bemerkt* / dat *hy* zept uw geloove. Zoo was dan dat gheloove dat in de geheele werelt verkondicht wierde / (en by gebolgh Katholijch of al gemeen w is) het Roomg gheloof / en zoo was het van het Roomg en met een het Katholijke geloof. II. Dat tusschen Roomg en Katholijch te wzen gheen onderschept te maken is (ghelijc veel neus-wijze menschen heden ten dage een onderschept tusschen het een en het ander zoeken te maken) even als upt de woorden Pauli blinkt / en upt het gene Victor Uticensis in persecutione Wandalorum verhaalt / dat Jocundus een Arian tot den konink Theodoricum zeyde : Si Armogastien gladio peremeris, Romanus maritum prædicabunt. *Is 't* dat ghy Armogasten een Katholijch Christen metten zweerde doot / die van Roomen (dat zijn de Katholijken) zullen hem een Martelaar zegghe te wzen. En in dezelve plaats zeght *hy* / dat een Martelaar ghevzaaght zunde van de Arianen na zijn gheloof / Antwoorde : Romanus ego sum : Ik ben Roomg. Dat is : Ik ben Katholijch. Op die-zelve manier Ricemer een Soth van geboorte / en Arian wegens zijn geloof / schrijvende aan Liguers zept : Si es Catholicus, es et Romanus. Dat is : *Is hy* Katholijch / zoo is *hy* ook Roomg. III. Dat die oude Roomze kerk / die Roomg en met een Katholijch / en derhalven de ware kerk / was / nu heden ten dage noch eben die zelve kerkte is / die ze geweest is. (*) Blijkt dewijle dat Godt door de mont Pauli aan de Roomze kerkte belooft heeft dat de Godt des Dvdes den Sathan onder hare voeten zoude verpletten. Waar-upt volghet / dat-ze noch een en die-zelve ware kerkte moet zijn / want w iact zake dat ze hadde Roomen te doolen / zoo en zoude de Roomze kerkte niet den Sathan maar de Sathan zoude de Roomze kerkte onder de voeten hebben ghetreden / 't welk recht tegen Gods beloften zoude zijn gheschiet ; dat zo der Gods-laster niet magh ghedacht / ik laat staan geloof worden. Wat kunnen wy nu dan anders vooz het laast beslupen ? als dat d ze Roomg kerkte / deze Katholijke en eenighe ware kerkte / bupten dewijle geen zaligheyt te vinden is / moet zijn ? En dat derhalven / die ghene die daar bupten zijn / in geen kleyn perijckel zijn / om van de ghemeenschap der verheerlijkte kerk / daar Godt alles in allen is / en om wien te genieten wy alleen gheschapen zijn / upt ghelooten te worden. Non enim potest (zeft den ouden Cyprianus) Deum habere Patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Want *hy* en kan Godt niet hebben tot een Vader / die de kerkte niet en heeft tot een Moeder. Bidde derhalven dat den Vader der lichten alle af-ghedwaalde van den wegh des waareheys en des Katholijken gheloofs / die ghenade gheliebt te doen / dat *hy* hun de on-

Rom. 1. v. 3.

Ziet Extrachum Catholicum, de hæc materia.

(*) Zeer wel zeft Cyprianus ten desen Propheete in zijn Boek de Unitate Ecclesie. De Bapst Christi en kan gheen Over-speelster worden / ze is repn en ongeschent. Rom. 16. v. 20.

Cyprianus lib. de Unitate Ecclesie.

gen des verstants ~~en~~ opene/ dat ze de waarheyt mogen bezessen/ en top met haar/ en zy met ons/ in zijn eeuwig licht/ licht mogen zien/ en ons in eeuwigheyt met hem mogen verblijden. Amen.

APPENDIX,

Ofte

AAN-HANGZEL.

Beminde/ en waarheyt-lievende-Lezer/ eer wy deze verhandelinghe t'eene-maal epndighen/ kan ik niet na-laten dit Aan-hangzel, tot uwen dienst/ hier noch by te voeghen/ waar in ghy nochmaals zult kunnen bemerken de on-eenigheyt en verscheydenheyt des gevoelens onzer niet ~~en~~ ghezinde/ bezonder die plaatz heeft tusschen Lutherus en zijne na-volghers/ en Calvinus beneffens de zijne (tot meerder bekractinghe van 't geene in de t'Zamen-spraak verhandelt is). En hoe on-ghesondeert deshalben/ en belachelijk de laatste/ de eerste Broeders noemen: Ja/ hoe gelikelyk zy in een zeker Print in Hollandt/ over wepnighe Taten ghesneden/ en ghe-drukt (in dewelke zy vooz-gebeven het licht op den Handelaar gestelt te zijn: maar wonderlijk licht/ dat dypsterder is als de dypsternisse zelve!) Luther en Kalvijn als Broeders en ware Reformatours der Kerke by een stellen. Want voozwaar/ is Lutherus een waarachtigh Reformatour/ of herbormer der Kerke gheweest/ en is zijn leringhe/ die hy geleert heeft/ waarachtigh; zoo en kan het Calvinus niet wezen/ noch ook zijne leeringe. Geden is/ (gelijk al-rede ghenoechzaam aan-gewezen is) dewijle Lutherus, en met hem zijne gheleerste na-volghers/ de leere der Kalvinisten opentlijk verdoemen. Ziet dan (behalven dat beneffens de t'Zamen-spraak op de kant aan-ghetekent is) noch eenighe klapne staaltjes. Luther in zijn Brief ad Jacobum Presbyterum Ecclesiae Bremensis, (by maniere van nabolginge van het begin van Davids eerste Psalm) zept: Zaligh is die man/ die niet en is gegaan in den raat der Sacramentarissen (zoo noemt hy de Kalvinisten/ en 't welck eben zoo veel is als Sacrament-schenders) en niet en heeft ghestaan op den wegh der Zwinglianen/ noch ook en heeft ghezeten in den stoel van die van Zurich. Hier hebt ghy dat ik Lutherus gevoele. Idem de caena Domini Tom. 2. fol. 190. Ik belijde oprechtelyk dat ik Zwinglium niet meer en reken in 't ghetal der Christenen: Hy en leert niet een Doost-stuk des Christen gheloofs zonder verderf/ en (Nota) hy is zeven-maal boozter gheworden/ als doen hy de Pauselijke Religie vooz-stont. Idem fol. 174. Ik zept hy/ hebbende den eenen voet in 't graf/ zal die ghetugenis/ en deze glorie vooz-de Diersehare des Heren brenghen/ dat ik met al mijn harte verdoeme ende schoutw de vanden van het Sacrament/ Carolstadium, Zwinglium, Oecolampadium, (die nochtang

alle booz: Reformateurs erkent / en booz: zulks / by dit licht op den Handelaar ghesieft worden) beneffens hare na-volgers. De Theologi of Godt-geleerde van Mansfelt in confessione Mansfeldica. lat. pag. 120. wy houden niet recht suspect de leere der Sacramentarissen. 1. Om hun nieuwigheyt: want ze is in onze tijden eerst op ghestaan en aan de Kerke Gods onbekent gheweest. (*) 11. Om dat ze niet een en zijn in gevoelen (ghelijc ghy Lutheranen ook niet) maar ze zijn onder malkanderen verdeelt: want and' ze zijn Carolstadianen / Zwinglianen / Oecolampadianen / Zwenkfeldianen / Campanisten / Calvinisten (ghelijc ook de Luterze dierleij zijn: want ze worden onderscheyden in Luthero-Papisten / Interimisten en Confessionisten) en dier-ghelijcke. Tielmannus Heshuzius, een groot Lutheraan / in defensionem contra Calvinum, 3yt: Ik getuyghe aan Godt en aan de Kerke / dat ik niet en hebbe t'zamen-gepannen met de Gods-lasterende en heyligh-schendende Secte der Sacramentarissen: maar daar-teghen hebbe ghescreven. Ziet hier beneben / noch de uyt-komsten van alle vergaderinghen die zoo van de Lutheranen / Zwinglianen / of Calvinisten / om tot een vereeniginghe te koomen / zijn ghehouden / hoe dat deze laatste in plaatze van over-een-koominghe al-toos Luthers berbloekinghe op zich ghehaelt hebben. Ziet Florim. Rem. de ortu Hares. lib. 2. cap. 8. §. 6. die zulks zeer klaar al-daar aan-twijft ende ver-toont. Ja / Westphalus is van gevoelen dat ze zoo onmogelijc t'zamen kunnen over-een-komen als Godt en den Duppel; en dat Godt hunne zake zal moeten oordeelen ten jongsten dage. En al hoe-wel dat de Kalvinisten en Zwinglianen al-toos de Lutheranen ghescreelt en gheblept hebben / om van de-zelve booz: Broeders erkent te werden / ghelijc upt verschepde Schyften / en ghehouden t'Zamen-spzaken kan worden bespeurt; (Ziet onder andere het Synodum van Charenton Anno 1631. ghehouden. By Veron Tom. 1. lat. pag. 2. §. 2. N. En in Apologia ad ejus defensionem geschreven dooz Dailaem, Anno 1633. cap. 7. pag. 35. al-waar / en in dewelcke zy de Lutheranen Broeders noemen). Nochtans hebben ze qualijk oopt van de Lutheranen daar booz: willen aan-ghenoomen zijn. Wel is waar / dat ze in Polen in Synodo Sendomorenfi: Anno 1570. den 14. April. tot eenighe vereeniginghe (zoo veel de belijdenisse des Geloofs van Augsborg, Bohemen en Zwitserlandt aan-gaat) schijnen ghekoomen te zijn: Nochtans en is het niet anders als een glimp en schijn van vereeniginghe gheweest: Want ghezien een pegelijc in zijn eegen belijdenisse zich beslooten hield / en de eene des andere niet min als te boozen verwirp.

En booz: waar die de daghelijcke vershil-schyften / Predicaten en redenen der Lutheranen / ook nu ter tijt / zoo in Duytzelandt als elders leest of hoort / die zal in der daat bevinden / dat de-zelve niet min van de Kalvino-Gereformeerde leerlinge af-keertigh en zijn / als zelfs de Katholijken / ja dat ghene als deze harder tegen de-zelve uyt-baren. Hoort hier van een staeltje / en t'gene die materie belangende / noch niet zeer langhe gheleden tot Hamburg sich heeft toe-ghedragen. De Historie is deze: Een zeker Pharher van Hamburg te Amsterdam een Doef-predicatie ghedaan hebbende / in de Luterze Kerck / met meeninghe van al-daar te zullen beroepen worden / doch / op zijn Hoogh-duyts / wat haet in de Predicatie teghen de Kalvinisten uyt-barende / heel te meer behoort die kracht te hebben teghen u alle wegens de Katholijke / die u in outheyt zoo meenigh hondert Jaar over-treffen! Ik bid u / keert de-zelve reden eens teghen u om / en zoo zult ghy bevinden dat ze niet min tegen u als tegen de Herdoopers plaats heeft.

(*) Merk / be-minde Lezer / hoe de ze nieu-welinghen malkanderen / met de outheyt zoe-ken te beproe-ven / O! dat eenige wepnighe hondert Jaeren hun Gods-dien-sten in de werelt ghebreest hadden / hoe zoutwen ze daar op stof-fen! Hoort hoe die van Ge-nebe tegen de Weder-Doopers (om hun zake staande te houden) disputeren: In-bien dat ghy / segghen zy / de Kerke des Heeren zijt / zoo volgt dat Godt son-der Kerke tot het Jaar 1621. is ghe-weest / zoo wanneer Nicolaas Stork en Thomas Monce de eer-ste gront-steen van deze Religie heb-ben ghelept. (Ziet Florim. Rem. de ortu Hares lib. 2. cap. 3. §. 6.) Maar o Ge-neef-gezinde! indien u dunkt dit zeg-gen kracht te hebben tegen de Weder-Doopers / hoe heel te meer behoort die kracht te hebben teghen u alle wegens de Katholijke / die u in outheyt zoo meenigh hondert Jaar over-treffen! Ik bid u / keert de-zelve reden eens teghen u om / en zoo zult ghy bevinden dat ze niet min tegen u als tegen de Herdoopers plaats heeft.

warende/ is daar-ober (de Predicatie gedaan zijnde) van de Kerke- Naat der-
 zelfver Kerck / of van eenighe der- zelfver / aan- gesproken en vermaant zulks
 te zouden moeten achter-laten / waart zake hy hier zijn beroepinghe hadde/
 dat de gheseghentheyt daar te Lande zulks niet toe en liet / &c. Hy hier ober
 niet wel te vreden / en dat- selve nemende even of hier de waarheyt niet moch-
 te gezyt worden / heeft beloofst / dat hy te Hamburghe weder- koomende / 300-
 danigh zoude Prediken/ dat het tot Amsterdam zoude werden gehooft. 't Is
 ook gheschied / hy heeft / als een man / zijn wootz gehouden : want eenighe
 wepinghe rijt daar na tot zijn plaats weder- geseert zijnde / heeft gepredikt /
 en in een zekere Predikatie (de leere der Calvinisten rakende) onder andere
 al- dus ghesproken : (*) De leere der Calvinisten is ghelijc aan een Rol- wagen ;
 De Paerden voor deze Rol- wagen gespannen , zijn de af- grijselijke Duyvels ; De
 Voer- luyden van dezelve zijn de Calvinische Predikers, die Vracht , daar die mede
 gheladen zijn , zijn de Calvinische Zielen , die al- zoo gantz jammerlijk in de Af-
 gront van de Helle ghevoert worden.

Wat dunkt u Lezer ? Woedert dit niet wel ? mogen deze luyden niet met
 groote reden Woeders genaamt worden ? Mogen zulke Meesters en Disci-
 pulen niet al t'zamen voor oprechte Reformateurs der Kerke / en belijders
 van een gheloof ghehouden worden ? 't Is wonder dat menschen hun niet
 en schamen zulke lichten op de handelaars te stellen ; die openlijk zelfs be-
 lijden gheen ghemeenschap met elkander te willen hebben / de- wijle de eene
 van den andere verklaart dat- ze geen lichten maar enkele dupsternissen zijn.
 Ja die zoo verre in leeringhe van malckanderen verschillen als de Arke des
 Verbonts van d' Af- got Dagon ; Christus van Belial ; de gherechtigeit van
 de ongerechtigheyt ; de waarheyt van de logen / en het alder- helderste licht
 van de alder- verbaarljkste en schijnlijkste dupsternisse zelven. Zulke lich-
 te- makers moeten voornamlic dat alle menschen blind zijn / en dat- ze
 dagh en nacht / licht en dupsternisse / van den anderen niet en kunnen onder-
 schepden. En ghelijc het met deze is / zoo gaat het ook met Wiclef, Ioannes
 Hus, Hieronimus van Praagh, en meer andere / die daar / als van ghelijc stoffe
 met Kalvijn by een ghestelt zijn : want zoo yemant ghelieft de moeyte te
 nemen / en onder- zoeken elks gheboelen / hy zal in der daat bevinden dat-
 ze (ghelijc van de Lutheranen en Calvinisten boven ghehoort is) ober- een-
 koomen als water en vuur : want / behalven dat deze noch vele Hoofst- stuk-
 ken met de Roomse- Katholijcke- Kerck geloofden die van onze heden- daaghe
 Gereformeerde worden verworpen / ghelijc ghezien kan worden by Florim.
 Rem. de ortu Hæresis lib 4. cap. 3. en die Rurheuren die hy al- daar by- zeyghet /
 zoo hebben- ze veel Gods- lasterlijke en schijnlijkhe dingen gheleert (bezon-
 der Wiclef en Hus) die de nieuwt'- Gereformeerde- ghezinden zelf niet aan- ne-
 men / en niet als met schijn en kunnen werden ghehoort / of gelezen. Ziet de
 Eeren-krans der Katholijcke Waarheyt, ghemaakt door Iodocum Ked Societatis
 Iesu, (een Tractaat dat waardigh is van alle menschen / en insonderheyt van
 onzen nieuwt'- gezinde ghelezen te worden) pag. 132. 133. &c. Daar- beneven /
 Præscriptiones Hendrici Sedulii Advers. Hæres. fol. 165. en 166. of het Conci-
 lium van Constantz zelfs / te weten Sess. 8. & 12. Daar ghy vol- komen onder-
 rechinghe (dezen aan- gaande) zult kunnen vinden.

Iemant der Nieuwt'- gezinde zoude mogen in- brengen : Deze quamen ten-
 minsten in eenige dingen met ons tegen het Pausdom ober- een.

(*) Dit is ge-
 schiet in het
 Jaar 1644.
 En zijn ver-
 schepde wri-
 schriften / of
 coppen / van
 het originaal
 of eyghen-
 schrift / van
 Hamburg na
 Amsterdam
 dezen aan-
 gaande / ghe-
 zonden / in
 verschepe-
 luyden han-
 den ghemeest ;
 zoo dat die
 zaak doen ter-
 tijt genoegh-
 zaam open-
 baar / en zelfs
 by vele (ik
 late staan
 personen han-
 aan- zien) van
 de gheene
 man bekend
 was. Wie de
 waarheyt de-
 zen aangaan-
 de ghelieft te
 onder- soe-
 ken / hy zal-
 zeer wel kun-
 nen vinden.

Ik Antwoorde/ dat zulks waar is. Maar wat zoud ghy hier uyt willen besnupten? Dat-ze derhalven alle waacachtige Reformateurs der Kerke/ en utwe mede-broeders in het geloofte zijn gheweest? voozwaar/ in-dien dat gebolgh zoude goet zijn/ zoo zoude men niet een miogen. besnupten dat Symon de Cobenaar/ Arius, Nestorius, ja Mahomet zelve mede als Licht-op-stekers by de vooz-zevde persoonon behoorden ghestelt/ en van u vooz recht-zinnige Leeraars en Reformateurs der Kerke erkent te werden/ als dewelke mede in eenige gelijke vershil-puncten/ tegen de Katholijke leeringhe strijdende/ zich geopponeert hebben. Immer behoorde Menno Symons, Socinus, Arminius, &c. ook/ beneven de andere/ een plaats ghekegen te hebben/ en onder u Orthodoxos en recht-zinnige Broeders gerekent te worden/ als dewelke niet min krachtigh als Kalvijn vooz-tienden Gods Kerke/ ja zupverder als hy/ gereformiert en gesupbert te hebben/ en beneffens u in veel Hooft-stukken des Geloofs/ teghen de Roomze Kerke strijden. Ja in-dien die vooz-ghe-noemde mannen/ beneffens Kalvijn vooz-op-rechte Reformateurs der Kerke te houden zijn/ om eenighe over-een-koominghe met u tegen de Katholijke Kerke/ zoo en zijn 'er noopt ketters gheweest/ hoe grouwelijke leeringen die oopt zonden moghen hebben gheleert/ die ghy niet alle met een groot recht onder de utwe zoud kunnen tellen/ en vooz mede-Reformateurs en utwe Broeders aan-nemen/ aan-gezien ze alle/ de eene in meer de andere in minder Hooft-stukken/ met u/ tegen de Roomze Kerke zijn.

Waar uyt men dan lichtelijk kan bespeuren/ hoe belachelijk deze mannen als ook de andere die 'er noch resteren/ als Reformateurs der Kerke by een ghestelt worden/ die/ in-dien-ze t'zamen leefden/ elkaand'zen als ketters en valsche Leeraars zouden verdoemen; en gheen ghemeenschap t'zamen zouden willen hebben/ ten ware misschien/ als 'er teghen de Katholijken pet te doen viele; ghelijc men dooz ervacenthept dikwils bevint te gheschieden; want veel haten malkanderen tot-ter doot; maar is 't sake datter pet teghen de Paus of de Roomze Kerk te doen valt/ trekken-ze alle t'z gelijc het harnas aan/ en schijnen (als of-ze onder den anderen gheen vershil en hadden) die te willen verscheuren. Van hier-mede zal ik eyndigen/ met een on-partijdigh ghemoet alle onze gepyetendeerde Gereformeerde/ biddende/ dat het hun gheliebe de sake Gods/ en harer zaligheyt/ wel te willen in achttinge nemen. 't Welk ik oordeele by hun te zullen gheschieden/ is 't dat-ze de leeringhe der Katholijke Kerke/ zonder vooz-oordel gekleben in te zien; en niet gelijc van eenige woelende en partijdighe Leeraars vooz-gestellt wort/ maar gelijc-ze in haar gront en fundament is/ in aanmerkinge nemen. Bidde ook dien on-uyt-sprekelijken J E H O V A, dien grooten Godt, dat hy alle menschen dooz zulke vooz-gewende lichten tot de dupsternisse gebracht/ dooz zijn Goddelijke genade wil ver-lichten/ op dat het volk in dupsternisse sittende/ dit licht moghen zien/ en ons te zamen hier-namaals in dat on-toe-gankelijc licht moghen verblijden en verheughen met Christo Jesu onzen Saligh-maker/ AMEN.

Ghy Godt vermaart door goetheyts-rom,
Wilt door u Geest zoo krachtigh werken,
Dat z' eeren u groot Heylighdom,
En hare dwaasheyt kunnen merken.

APPROBATIO.

DEze *t'Zamen-spraak*, met de klare en naakte vertooninghe der ongefondeertheit aller Nieuw'-ghezinde, mitz-gaders de *Appendix* of Aanhanghzel, gelijk ook de *Annotatien*, of aanmerkinghe op de kant daar by gedaán, zullen tot onder-rechtinge der Nieuw'-gezinde, en tot versterkinge der Katholijken moghen in het licht koomen. Actum den 1. Januarii, Anno 1660.

*Guil. Bolognino. Sacrae Theol. Licent. Canonic
& Lib. Censor Antwerp.*